

22
EL - HADŽ / HADŽ
OBJAVLJENA U MEDINI*, IMA 78 AJETA**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ
يَوْمَ تَرَوُنَّهَا نَخَعًا وَوَهْلًا كَلَّ مُرْضِعَةٌ عَنْ أَرْضِهَا وَتَضَعُ كُلُّ ذَانٍ حَمْلَهُ
حَمْلَهَا وَتَرَى الَّذِينَ كَفَرُوا فِيهَا سَكْرَاتٍ وَمَأْهُمُ سَكْرَتِهِمْ وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ
شَدِيدٌ

"U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog!"
"O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista je potres Smaka svijeta stvar velika!" /1/ "Na Dan kada ga vidite vi, svaka dojlja će ono što doji zaboraviti, a svaka trudnica će svoj plod pobaciti i ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, nego će kazna Allahova žestoka biti!" /2/

Uzvišeni stavlja u zadaću svojim robovima da prema Njemu budu bogobožni i obavještava ih o strahotama Sudnjeg dana, njegovim potresima i stanjima. Mufesiri se razilaze po pitanju potresa kada Smak svijeta nastupi - hoće li potres nastupiti nakon što svijet ustane iz svojih kaburova na dan njihovog proživljenja na mjestu proživljenja ili će Smak biti prije nego što ljudi ustanu iz svojih kaburova. Oni koji kažu da će se potres desiti na kraju egzistiranja dunjaluka i početku Smaka svijeta zastupaju mišljenje koje se prenosi od Alkame Ubeid bin Umejra i Amira eš-Ša'bija. O tome Ibn-Džerir navodi hadis⁴⁵⁸ od Ebu-Hurejrea koji seže sve do Poslanika. Sadržina tog hadisa je da će se potop desiti prije Dana proživljenja, a u hadisu stoji /201/ "...A umrli o tome neće ništa znati." Cilj hadisa je da uputi na to da će se potres desiti prije Smaka svijeta i da je zbog blizine Smaka svijeta pridodat Smaku svijeta kao što se kaže: "Predznaci Sudnjeg dana" i slično, a Allah najbolje zna. Drugi kažu da će se ta strahota, jeza i potres desiti na Danu proživljenja i to na mjestu proživljena nakon ustajnja iz kabura. Za takvo mišljenje opredijelio se

Ibn-Džerir. Kao dokaz za svoje mišljenje on navodi i hadis koji prenose imam Ahmed, Tirmizi, koji ga smatra vjerodostojnim i Ibn Ebi-Hatim od Umrana bin el-Husajna. Od tih je hadisa i onaj kojeg, tumačeći ovaj ajet prenose Buharija od Ebu-Seida koji kaže da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /202/ "Allah će na Dan proživljenja reći: 'O Ademe!', a on će odgovoriti: 'Odazivam Ti se Gospodaru i pokoravam Ti se!', pa će glasno kazano biti: 'Allah ti naređuje da od potomstva izdvojiš izaslanstvo za Džehennem!' 'Šta je to izaslanstvo za Džehennem?', upitao je Adem, a.s. 'Od svake hiljade' - mislim da je rekao - kaže prenosilac '999 ljudi i tada će trudnica svoj plod pobaciti, a dijete će osjediti.'"

"I ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, nego će kazna Allahova žestoka biti!" To je ashabima teško palo tako da im se izraz lica promjenio. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Od Je'džudža i Me'džudža devetsto devedeset i devet, a od vas jedan. Vi ste u odnosu na sav svijet k'o crna dlaka na bijelom volu ili, pak, k'o bijela dlaka na crnom volu. Nadam se da ćete vi činiti četvrtinu stanovnika Dženneta." Mi smo uzviknuli: "Allah je najveći!", a Poslanik je rekao: "Trećinu stanovnika Dženneta!" Mi smo ponovo rekli: "Allah je najveći!", a on je rekao: "Polovinu stanovnika Dženneta." Mi smo opet rekli: "Allah je najveći!"

Hadis također prenose Buharija i na drugim mjestima, a prenose ga i Muslim i Nesaija.

Imam Ahmed prenosi od Aiše, a ona od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., da je rekao: /203/ "Pred Allahom ćete na Danu proživljenja biti sakupljeni - neosunećeni, goli i bosii." Aiša je kazala: "O Božiji Poslanice, hoće li ljudi ili žene gledati jedni u druge?" Odgovorio je: "O Aiša, stvar će biti mnogo teža da bi ih to moglo zanimati." Hadis prenose Buharija i Muslim, a hadisa koji govore o strahotama na Danu proživljenja ima jako mnogo i o njima će biti govora na drugom mjestu. Uzvišeni kaže:

"Zaista je potres Smaka svijeta stvar velika." Tj. krupna stvar, veliki slučaj, užasna nedaća i strašan i jezovit događaj. Potres, stres (zilzal) je strah, jeza i panika koji će zahvatiti duše, kako to Uzvišeni veli:

"Tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i ne može biti više uznemireni." /33:11/ Zatim Uzvišeni veli:

"Na Dan kada ga vidite vi." Ovo je vrsta zamjenice koja ukazuje na važnost, a zbog čega objašnjavajući je veli: **"Svaka dojlja će ono što doji zaboraviti."** To je zbog strahota koje će vidjeti, i od najdražeg stvorenja će odvrćena biti. Ono je njoj najdraže i ona najviše za njim žudi i u periodu dojenja najviše brine o njemu, zbog čega Uzvišeni veli: , a nije rekao (bez okruglog "ta" ð za ženski rod jer je to dojlja koja ne označava dojlju u momentu dojenja) ono što doji." Tj. odbijanje njenog dojenčeta od dojenja. Govor Uzvišenog:

* Objavljena nakon sure "En-Nur".

** Ajeti 52 - 55 objavljeni su između Meke i Medine.

⁴⁵⁸ Ja sam dodao: "To je hadis u kome imaju dvije nepoznate osobe i nije vjerodostojan." A Allah najbolje zna.

"**A svaka trudnica će svoj plod pobaciti.**" Tj. prije nego što se ispuni devet mjeseci, zbog strahote. "**I ti ćeš vidjeti ljude pijane.**" Tj. od strahote stanja u koje su zapali, razum im će biti smeten, a pamet će iščeznuti. Ko ih bude vidio mislit će da su pijani.

"**A oni neće pijani biti, nego će kazna Allahova žestoka biti!**"

وَمِنَ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَى اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ﴿٣٠﴾ كَبَّ عَلَىٰ أَنَّهُ مِنَ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٣١﴾

"**Ima ljudi koji se bez ikakva znanja prepiru o Allahu i koji slijede svakog šejtana prkosnoga.**" /3/ "**Za njega je već određeno da će svakog onog ko ga uzme za zaštitnika na stranputicu zavesti i u patnju ga ognjenu dovesti.**" /4/

Onoga koji proživljenje niječe i ono što je objavljeno poslanicima sljedeći svakog šejtana prkosnog, bilo od ljudi ili, pak, džina, Uzvišeni otvoreno kori.

To je stanje onih koji slijede novotorije i onih koji su u zabludi, koji se slijedeći neistinu suprotstavljaju Istini, napuštajući ono što je Allah dostavio Svome Poslaniku. Oni novotorije, nagađanja i strasti slijede, zbog čega o njima Uzvišeni veli:

"**Ima ljudi koji se bez ikakva znanja prepiru o Allahu.**" Tj. pravog znanja. "**I koji slijede svakog šejtana prkosnoga. Za njega je već određeno.**" Tj. kaderom (određenjem) propisano.

"**Da će svakoga onog koga uzme za zaštitnika.**" Tj. oponaša i slijedi ga.

"**Na stranputicu zavesti i u patnju ga ognjenu dovesti.**" Tj. na dunjaluku ga u zabludu odvodi, a na ahiretu će ga u patnju bolnu, ognjenu i nesnosnu gurnuti. Prenoseći od Ebu-Malika, Es-Suddi rekao je: "Ovaj je ajet objavljen zbog Nadr bin El-Harisa", a to mišljenje zastupa i Ibn-Džurejdž. Prenoseći od Ebu-Kja'ba el-Mekija, Ibn Ebi-Hatim kaže: "Jedan od kurejških pokvarenjaka priupitao je: 'Obavijesti nas o vašem Gospodaru: je li On od zlata, srebra ili bakra?' Nebo je snažno zatutnjalo. Pa mu je razbijena lobanja od glave koja je pala pred njega." Mudžahid kaže da je došao židov i upitao: "O Muhammede, obavijesti me o svom Bogu, od koje stvari je On - biljura ili safira?" Pa je udario grom i usmratio ga tada.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن رُّبَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَاقَةٍ ثُمَّ مِّن مَّضْغَةٍ مُّخْلَقَةٍ وَغَيْرِ مُخْلَقَةٍ لِّنُبِّئَنَّكُمْ وَنُقِىرُ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِنَبْلُوَكُمْ إِن كُنْتُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٢﴾ وَإِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنْهُ فَذُرِّيَّةً لَّا تَرْضَىٰ لَهَا مَوَدَّةٌ فَإِنَّا نُنزِلُهَا عَلَيْهَا مَاءً غَيْرَ سَائِبٍ وَأَنبَتْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ رَّوْحًا رَّابِحًا ﴿٣٣﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُخَيِّمُ الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَنبِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَإِنَّ اللَّهَ لَيَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٣٥﴾

"**O ljudi! Ako ste u sumnji spram proživljenja - pa Mi vas stvaramo od zemlje, zatim od kapi sjemena, potom od ugruška, zatim od grude mesa, oblikovanog i neoblikovanog, da bismo vama objasnili! A u matericama zadržavamo šta hoćemo, do roka određenog, zatim činimo da se kao dojenčad rađate i da poslije do muževnog doba uzrastete; jedni od vas umiru, a drugi duboku starost doživljavaju, da ne zna, nakon što je znao, ništa. I ti vidiš zemlju kako je zamrla, ali kad na nju kišu spustimo, ona ustrepće i uzbuja, i iz nje iznikne svakovrsno bilje prekrasno.**" /5/ "**To je zato što je On, Allah, zaista, Istina i što je On kadar da mrtve oživi, i što On sve može,**" /6/ "**I što će Čas oživljenja, u to nema sumnje, doći i što će Allah one u grobovima oživiti.**" /7/

Nakon što Uzvišeni pominje onoga koji se suprotstavlja proživljenju, niječe onaj svijet, navodi dokaze Svoje moći u pogledu proživljenja koje ljudi vide kod početka stvaranja nekog bića (čovjeka), pa kaže:

"**O ljudi! Ako ste u sumnji spram...**" tj. u skepsi, "**...proživljenja...**", tj. budućeg svijeta, proživljenja duša i tjelesa "pa, Mi vas stvaramo od zemlje." Tj. osnova onoga od čega vas On stvara je zemlja, i On je od zemlje stvorio Adema, a.s."

"**Zatim od kapi sjemena.**" Tj. potomstvo od sperme stvori, od vode neznatne.

"**Potom od ugruška, zatim od grude mesa.**" Kada se kap sjemena ustabili u materici žene i tako ostane 40 dana, dodajući tome ono što kapi sjemena bude pridodato, tada se uz Allahov dozvolu pretvori u crveni ugrušak i u tom stanju ostane 40 dana, nakon toga se mijenja i postaje gruda mesa bez oblika, crta i linija. Zatim se u oblikovanju i formiranju linija, crta, od ugruška uobliče glava, ruke, prsa, stomak, bedra, dvije noge, te ostali organi. Nekad

žena pobaci ugrušak prije formiranja i oblikovanja, a ponekad ga pobaci nakon što postane oblikovan, o čemu Uzvišeni kaže:

"Zatim od grude mesa, oblikovanog i neoblikovanog", tj. onako kako ga vidite:

"...da bismo vama objasnili. A u matericama zadržavamo šta hoćemo, do roka određenog." Tj. ponekad se ugrušak ustabili u materici, a da ga žena ne pobaci ili abortira. Za riječi Uzvišenog: **"...oblikovanog i neoblikovanog"**, Mudžahid kaže: "To je embrion koji se pobaci bio on oblikovan ili ne." A kada u materici proboravi 40 dana, to je onda gruda mesa kojoj Uzvišeni Allah šalje meleka koji joj dušu udahne i odredi joj shodno Allahovoj volji ljepotu, ružnoću, muški ili ženski spol. Propiše joj nafaku, rok života, te hoće li biti sretna ili nesretna.

U "Sahihima" Buharije i Muslima potvrđeno je predanje koje se prenosi od Ibn-Mes'uda, koji kaže: "Pričao nam je Božiji Poslanik, s.a.v.s., a on je iskren i drugi mu vjeruju, pa je rekao: /204/ 'Stvaranje svakog od vas obuhvata period od 40 noći provedenih u utrobi majke. Zatim nakon 40 dana nastaje ugrušak, zatim poslije 40 dana nastaje gruda mesa. Allah mu tada šalje meleka propisujući mu četiri stvari: nafaku, djela, rok života, te hoće li biti sretan ili nesretan. Nakon toga udahne mu dušu.'"

Govor Uzvišenog: **"Zatim činimo da se kao dojenčad radate."** Dijete je tjelesno i intelektualno nejako, pa mu Allah malo po malo snagu daje, a roditelji blago i ljubazno danonoćno nad njim bdiju.

Zbog toga Uzvišeni veli: **"I da poslije do muževnog doba uzrastete."** Tj. mladost se upotpuni lijepom pojavom i izgledom.

"Jedni od vas umiru." Tj. u snazi i mladosti. **"A drugi duboku starost doživljavaju."** Tj. oronulost, matuhluk, slaboumnost, senilnost, zbog čega Uzvišeni veli:

"...da ne zna, nakon što je znao, ništa."

Onako kako to Uzvišeni kaže:

"Allah je Taj Koji vas nejakim stvara i onda vam, poslije nejakosti, snagu daje, a poslije snage iznemoglost i sijede vlasi; On stvara što hoće. On sve zna i sve može."/30:54/

Govor Uzvišenog: **"I ti vidiš zemlju kako je zamrla."** Ovo je drugi dokaz moći Uzvišenog da umrle oživljava, kao što to čini i sa zamrlom i neplodnom zemljom.

"Ali kad na nju kišu spustimo, ona ustrepće i ona uzbuja, i iz nje iznikne svakovrsno bilje prekrasno." Tj. kad Allah na nju kišu spusti, poveća se vlaga, podstakne bilje i iz zemlje izniknu razne vrste, sorte i plodovi, te raznorazni usjevi i bilje, zbog čega Uzvišeni veli: **"To je zato što je On, Allah, zaista Istina."** Tj. stvara, ravna i čini što Mu je volja.

"I što je On kadar da mrtve oživljava." Tj. kao što je zamrlu zemlju oživio i dao da iz nje izniknu pomenute vrste.

"I što On sve može." Shodno riječima Uzvišenog:

"...i zaista On može, kada nešto hoće, samo zato rekne: 'Budi!', i ono bude."/36:82/

Govor Uzvišenog: **"I što će Čas oživljenja, u to nema sumnje, doći."** Tj. desit će se i u to nema nikakve sumnje niti prepirke. **"I što će Allah one u grobovima oživiti."** Tj. povratit će ih nakon što su u grobovima svojim istruhli bili i iz ništavila će ih u život povratiti. Kako to On veli:

"I Nama navodi primjer, a zaboravlja kako je stvoren, i govori: 'Ko će oživiti kosti kad budu trule?' Reci: 'Oživit će ih Onaj Koji ih je prvi put stvorio, On dobro zna sve što je stvorio.'" /36:78, 79/ Ajeta o ovoj temi odista ima mnogo.

Prenosi imam Ahmed od Lekit bin 'Amira da je rekao: /205/ "Hoće li svaki od nas na Danu sudnjemu vidjeti svog Uzvišenog Gospodara? I šta je znak za to u Njegovim stvorenjima?" Božiji Poslanik, s.a.v.s., priupitao je: "Zar svaki od vas ne gleda u mjesec posvetivši se samo mjesecu?" Rekli smo: 'Da', na što je Poslanik rekao: 'Allah je najuzvišeniji!' Upitao sam: 'Božiji Poslaniče, kako će Allah mrtve oživiti? Šta je znamenje toga u Njegovim stvorenjima?' Poslanik ponovo priupita: 'Zar nisi prošao dolinom koja je uništena postavši tako neplodna?' Odgovorio sam: 'Da.' 'Zatim si njome prošao kada je uzbuđala zelenilom.' Opet sam odgovorio potvrdno. 'Eto, tako Allah oživljava mrtve i to je znamenje u Njegovim stvorenjima.'" Hadis prenose Ebu-Davud i Ibn-Madže. Ibn Ebi-Hatim, prenoseći od M'uaza bin Džebela, kaže: "Ko spozna da je Allah Sušta Istina, da će biti Sudnji dan, u koji nema sumnji i da će Allah ono što je u kaburovima oživiti, taj će ući u Džennet."

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُحَادِثُ فِي اللَّهِ بَغْيًا عَمَّ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۝ ثَانِي عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيرٌ ۝ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۝ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمْت يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِّلْعَالَمِينَ ۝

"Ima ljudi koji se o Allahu prepiru bez ikakva znanja i bez ikakve upute i bez Knjige svjetilje", /8/ "hodeći nadmeno da bi s Allahova Puta odvrćali, njih na ovom svijetu čeka ponizjenje, a na onom svijetu dat ćemo im da iskuse patnju u Ognju."/9/ "Eto, to je zbog djela ruku tvojih, jer Allah nije nepravedan prema robovima Svojim."/10/

Pošto Uzvišeni navodi stanje zabludjelih, neznalica, onih koji oponašaju druge, riječima:

"Ima ljudi koji se bez ikakva znanja prepiru o Allahu i koji slijede svakog šejtana prkosnoga", u ovom slučaju On spominje i one koji u zabludu pozivaju, a to su predvodnici kufra i novotarija, pa kaže:

"Ima ljudi koji se o Allahu prepiru bez ikakva znanja i bez ikakve upute, i bez Knjige svjetilje." Tj. bez ispravnog razbora, jasne tradicije, nego po nahodanju i hiru.

Govor Uzvišenog: **"Hodeći nadmeno."** Tj. naginjući svoj vrat, okrećući se od Istine u koju se poziva i oholeći se, shodno riječima Uzvišenog:

"A kad im se rekne dođite, Allahov Poslanik će moliti da vam se oprost, oni glavama svojim tresu i vidiš ih kako nadmeno odbijaju."/63:5/ Govor Uzvišenog:

"Da bi s Allahova Puta odvracali." Tj. da ih s Puta Allahova odvraca. Zatim Uzvišeni veli: **"Njih na ovom svijetu čeka poniženje."** Zbog oholog odnosa spram ajeta Allahovih prezir će ih na dunjaluku stići.

"A na onom svijetu dat ćemo im da iskuse patnju u Ognju."

"Eto, to je zbog djela ruku tvojih." Tj. bit će mu kazano: Ovo je zbog pogrda i ismijavanja.

"Jer Allah nije nepravedan prema robovima Svojim." Tj. to što će na Danu sudnjem okusiti patnju u Ognju nije nepravda, naprotiv, to je pravda Uzvišenog Allaha, i naknada za ono što je činio, kao što je kufir, inad i oholost. A Allah je uzvišen od nepravde, jer je Allah nepravdu Sebi zabranio.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَبْغِي اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ
خَيْرٌ أَطَّأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ أُنْفَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَيْرٌ ۗ وَاللَّهُ
وَآخِرُهُ ۗ ذَٰلِكَ هُوَ الْخَيْرُ ۗ أَلَمْ يَكُن لِّمَن يَدْعُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَیْصُرُهُ
وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ۗ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ۗ ﴿١٣﴾ يَدْعُوا لِمَنْ ضَرَّهُمْ أَقْرَبُ
مِن نَّفْسِهِمْ لَبِئْسَ الْمُؤْمِنِينَ لَبِئْسَ الْعَشِيرُ ۗ ﴿١٤﴾

"Ima svijeta koji Allahu robuje površno: ako ga zadesi dobro, smiri se, a ako ga zadesi iskušenje, vrati se svom nevjerovanju, pa tako izgubi i onaj svijet. To je, uistinu, očiti gubitak."/11/ "On se, pored Allaha, klanja onome koji od njega ne može nikakvu štetu otkloniti niti mu može bilo kakvu korist pribaviti; to je zaista velika zabluda"; /12/ "klanja se onome čije će mu klanjanje prije nauditi nego od koristi biti; takav je, doista, loš zaštitnik i zao drug!" /13/

"Ima svijeta koji Allahu robuje površno: ako ga zadesi dobro, smiri se..." Buharija kaže da bi neki ljudi, kada bi se vraćali u Medinu, a žene bi im

rodile dječaka, a kobile se oždrijebile, rekli: "Ovo je prava vjera." Ako im, pak, žene ne bi rodile, niti kobile oždrijebile, onda bi rekli: "Ovo je loša vjera." Govoreći o riječima Uzvišenog:

"Vrati se svome nevjerovanju." Mudžahid kaže: "Odmetne se kao nevjernik", a govor Uzvišenog: **"pa tako izgubi i ovaj i onaj svijet"**, tj. na dunjaluku ništa nije postigao, a na ahiretu će zbog nijekanja Uzvišenog Allaha doživjeti veliku nesreću i poniženje. Zbog toga Uzvišeni veli:

ذَٰلِكَ **"To je, uistinu, očiti gubitak."** Tj. ogromna šteta i posao sa gubitkom. Govor Uzvišenog:

"Klanja se onome čije će mu klanjanje prije nauditi nego od koristi biti." Tj. na ovome svijetu prije ahireta više će imati štete nego koristi, s tim što će mu šteta na ahiretu biti izvjesnija i obistinit će se. Riječi Uzvišenog:

"A takav je, doista, loš zaštitnik i zao drug." Mudžahid kaže da je to idol, tj. loš li je taj kojeg, mimo Allaha, gospodarom, pomagačem i zaštitnikom priziva.

"I zao drug." Onaj s kim se druži i saraduje.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۗ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ
مَا يُرِيدُ ﴿١٥﴾

"Allah će one koji vjeruju i čine dobra djela, zaista, uvesti u dženetske bašče, kroz koje će rijeke teći. Allah radi ono što hoće!" /14/

Nakon spomena zabludjelih nesretnika, Uzvišeni spominje čestite sretnike i to one koji srcem vjeruju a svoj iman djelima potvrđuju, praktikujući sve vrste pobožnih djela. Oni su se ružnih djela klonili, zbog čega im je Allah u nasljedstvo prebivališta visokih deredža ostavio. Navodeći da je prve u zabludi ostavio a druge na Pravi put izveo Uzvišeni kaže:

"Allah radi ono što hoće."

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَن لَّنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُدْهِنُ كَيْدُهُ
مَا يَعْظُبُ ﴿١٥﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يُرِيدُ ﴿١٦﴾

"Onaj ko misli da Poslaniku Allah neće pomoći ni na ovom ni na onom svijetu, neka rastegne uže do tavanice i neka razmisli da li će njegov postupak, ako se objesi, otkloniti ono zbog čega se on ljuti."/15/ "I tako, eto, Mi ga u vidu jasnih ajeta objavljujemo, a Allah će onome kome On hoće na Pravi put ukazati."/16/

Ibn-Abbas i njegovi ashabi kazali su: "Onaj ko misli da Allah neće pomoći Muhammeda, s.a.v.s., na ovome svijetu i ahiretu **"Neka rastegne uže"**. Riječ znači: "uže", **"do tavanice"** Tj. do tavanice svoje kuće.

"Ako se objesi", tj. neka se užetom zadavi. Ovaj govor se doima kao ironija, sarkazam, u značenju: ko misli da Allah Muhammeda, njegovu vjeru i Kur'an neće pomoći, neka ide i neka se ubije. Pa Allah će mu (Muhammedu) odista neizostavnu pomoć pružiti. Uzvišeni veli:

"Mi ćemo doista pomoći poslanike Naše i vjernike u životu na ovom svijetu, a i na Dan kad se dignu svjedoci." /40:51/ Zbog toga je Uzvišeni kazao:

"I neka razmisli da li će njegov postupak otkloniti ono zbog čega se on ljuti." Ata' al-Horosani rekao je: "Neka razmisli hoće li time izliječiti - a u slučaju Muhammeda, s.a.v.s. - ljutnju smještenu u prsima svojim, riječi Uzvišenog: **"I tako, eto, Mi ga objavljujemo"** tj. Kur'an.

"u vidu jasnih ajeta." očitih i oni su Allahov dokaz ljudima. **"A Allah će onome kome on hoće na Pravi put ukazati."** Allah upućuje koga hoće, a u zabludi ostavlja koga hoće. On posjeduje kompletnu mudrost i definitivan dokaz. U Njegovoj odredbi promjene nema i On račune brzo sviđa.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِغِينَ وَالصَّرِيَّ وَالْحَمْسَ
وَالَّذِينَ اشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

"Allah će na Sudnjem danu odvojiti vjernike od jevreja, Sabijaca, kršćana, poklonika Vatre i mnogobožaca. Allah je, zaista, o svemu obaviješten." /17/

Uzvišeni kazuje o privrženicama različitih vjera: neki od njih su vjernici, neki nevjernici, te da će im Uzvišeni Allah na Danu sudnjem pravično presuditi. Onoga koji u Allaha bude vjerovao, u Džennet će uvesti, a onoga koji ga je nijekao - u Džehennem. Allah je doista svjedok onoga što oni rade, šta govore, njihovih tajni, pa i onoga što je od toga skrivenije.

أَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالذَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ
النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

"Zar ne vidiš da Allahu sedždu čine i oni na

nebesima i oni na Zemlji, a i Sunce, i Mjesec, i zvijezde, i planine, i drveće, i životinje, i mnogi ljudi, a mnogi i kaznu zaslužuju. A koga Allah ponizi, niko ga ne može poštovanim učiniti; Allah ono što hoće radi." /18/

Uzvišeni ističe da je jedino On, Koji sudruga nema, dostojan obožavanja, te da Mu zbog Njegove uzvišenosti sve čini sedždu milom ili silom.

Svaka stvar Mu sedždu čini na specifičan način. Uzvišeni veli:

"Zar ne vidiš da Allahu sedždu čine i oni na nebesima i oni na Zemlji." Tj. meleki u nebeskim prostranstvima i živa bića i životinje na svim stranama, te ljudi i džini, životinje i ptice. Govor Uzvišenog:

"A i Sunce, i Mjesec, i zvijezde." Uzvišeni objašnjava da oni čine sedždu svome Stvoritelju i da su Mu potčinjeni i podređeni i navodi ova stvorenja jer su često obožavana:

"Ne padajte licem na tle ni pred Suncem ni pred Mjesecom, već padajte licem na tlo pred Allahom, Koji ih je stvorio." /41:37/ U

"Sahihima" Buharije i Muslima prenosi se od Ibn-Zerra neka je Allah sa njim zadovoljan, da je rekao: "Obratio mi se Božiji Poslanik, s.a.v.s., riječima: /206/ 'Znaš li kamo ide ovo Sunce?' Odgovorio sam: 'Allah i Njegov Poslanik znaju.' 'Ono ide ispod Arša i čini sedždu. Zatim traži da mu se naredi, pa skoro će mu se reći: 'Idi odakle si i došlo.'"

Govor Uzvišenog: **"I planine i drveća."** Njihovo padanje na sedždu je kretanje njihovih sjenki s desna i s lijeva. Govor Uzvišenog: **"I životinje,"** tj. kompletan životinjski svijet. U hadisu koji se prenosi od imami Ahmeda stoji da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., zabranio da se leđa životinja koriste kao minberi (mjesto odakle se govori/. Mnogo je jahačih životinja koje su možda bolje ili, pak, više čine zikr Uzvišenom Allahu od oni koji ih jašu.

"I mnogi ljudi" tj. mnogi Allahu čine sedždu dobrovoljno, po slobodnom izboru, predajući se tako. **"A mnogi i kaznu zaslužuju"** tj. oni koji zaniječu, odbiju i uzohole se.

"A koga Allah ponizi, niko ga ne može poštovanim učiniti; Allah ono što hoće radi." Kazao je Ibn Ebi-Hatim, prenoseći od Dža'fera bin Muhammeda, ovaj od svog oca, a on od hazreti Alije, kojem je rečeno: "Ovdje ima čovjek koji govori o volji." Alija mu se obratio riječima: "Božiji robe, je li te Allah stvorio onako kako je On htio ili kako si ti htio?" Odgovorio je: "Onako kako je Allah htio." "Bolest ti daje kad On hoće ili kad ti hoćeš?" Odgovorio je: "Kad Allah hoće." "Daje ti da ozdraviš kad On hoće ili kad ti hoćeš?" "Kada On hoće", glasio je odgovor. "Usmrćuje te kad ti hoćeš ili kad On hoće?" Odgovorio je: "Kad On hoće." Hazreti Alija će na to reći: "Tako mi Allaha, da si rekao drugačije po glavi bi te sabljom udario."

Od Ebu-Hurejrea prenosi se da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., kazao: /207/ "Kad čovjek prouči ajet koji zahtijeva sedždu, šejtan se povuče plačući." I kaže: "Teško meni! Čovjeku je naređeno da učini sedždu, pa ju je učinio, i zato će imati Džennet. Meni je naređeno da učinim sedždu, pa sam odbio, i zato ću imati Džehennem."

Hadis prenosi Muslim. Imam Ahmed prenosi od Ukbe bin Amira, koji je rekao: /208/ "Rekao sam: 'O Božiji Poslanice, je li suri 'Hadž' zbog dvije sedžde, data prednost u odnosu na ostale kur'anske sure?' Odgovorio je: 'Da. Ko zbog njih neće ničice pasti na zemlju, neka ih ne uči.'" Iako se u hadisu pominje Ibn-Lehi'a, on upotrijebjava sintagmu koja ukazuje da je on hadis čuo od svog predhodnika (u senedu), a usto hadis ima potvrdu (šahid) u drugim hadisima koji jedni druge podupiru.

﴿ هَذَا نَحْمَلُ فِي رِيحِهِمَا الَّذِينَ كَفَرُوا قَطَعَتْ لَهُمْ شِيَابٌ مِّن نَّارٍ يَصُبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهِرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَأَجْلُودُ ﴿٢٠﴾ وَهُمْ مَقْتَعُونَ مِنْ حديدٍ ﴿٢١﴾ كَلَّمَ أَرَادَ وَأَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُقُوا عَبَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

"Ova dva protivnička tabora spore se oko Gospodara svoga; onima koji ne budu vjerovali bit će odijela od Vatre skrojena, a ključala voda bit će na glave njihove lijevana"; /19/ "od nje će se istopiti ono što je u trbusima njihovim, i koža", /20/ "a gvozdenim maljevima bit će mlaćeni" /21/ "kad god pokušaju da zbog teškog jada iz nje izađu, bit će u nju vraćeni: 'Iskusite patnju u užasnoj Vatri!'" /22/

U "Sahihima" Buharije i Muslima potvrđeno je, a preneseno od Ebu-Zerra da se on kleo da je ovaj ajet

"Ova dva protivnička tabora spore se oko Gospodara svoga" objavljen zbog Hamze i njegova dva druga i Utbe i njegova dva druga koji su izašli na dvoboj na Bedru. Ovo donosi Buharija kod tumačenja ovog ajeta. Zatim Buharija prenosi od Alije, r.a., da je rekao: "Ja ću prvi na Sudnjem danu kleknuti pred Allahom Svemilosnim radi spora." Kaj ibn Ubad kaže da je ajet objavljen zbog dvoboja Alije, Hamze i Ubejde protiv Šejbe bin Rebija, Udbe bin Rebija i Vahida bin Udbea. Hadis prenosi samo Buharija.

Nema nikakve zapreke da ovo bude općenitog karaktera. Stav Mudžahida i A'taa sljedeći je: dvije skupine o kojima se govori su vjernici i nevjernici. Stav Mudžahida i A'taa obuhvata sva mišljenja i u njemu je inkorporiran i Bedr i drugi slučajevi. Vjernici odista žele da Allahova vjera trijumfuje, dok nevjernici žele da ugase svjetlo imana, poraze Istinu i uspostave neistinu.

Za ovakvo mišljenje opredijelio se Ibn-Džerir, a ono je u osnovi dobro. U vezi s tim Uzvišeni kaže:

"Onima koji ne budu vjerovali bit će odijela od Vatre skrojena." Tj. odjevni predmeti će im od Vatre biti sačinjeni.

"A ključala voda bit će na glave njihove lijevana; od nje će se istopiti ono što je u trbusima njihovim i koža." Ibn-Džerir prenosi od Ebu-Hurejrea da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /209/ "Odista će im voda ključala na glave biti lijevana, pa će im u lobanje prodirati sve dok do udubljenja ne dopre, sastrugavši ono što u udubljenjima glava bude, tako da kad do stopala stigne samo će topljevina biti. Zatim će biti vraćeni u prvobitno stanje." Hadis prenosi Tirmizi i smatra ga ispravnim i vjerodostojnim, a u ovoj verziji hadis prenosi i Ibn Ebi-Hatim.

Govor Uzvišenog: "A gvozdenim maljevima bit će mlaćeni." Ibn-Abbas je rekao: "Njima će biti udarani tako da će svaki organ doživjeti promjenu, pa će propast prizivati."

Govor Uzvišenog:

"Kad god pokušaju da zbog teškog jada iz nje izađu, bit će u nju vraćeni." Plamen Vatre će ih podizati, a njen kukasti štap će ih vraćati. Govor Uzvišenog: "Iskusite patnju u užasnoj Vatri", je poput riječi Uzvišenog:

"I bit će im rečeno: 'Trpite kaznu u Vatri koju ste poricali.'" /32:20/ Značenje tih riječi je da će kaznom biti poniženi, kako riječju, tako i djelom.

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسَهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى الصِّرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

"A one koji budu vjerovali i dobra djela činili - Allah će sigurno uvesti u dženetske bašče, kroz koje će rijeke teći, u njima će se narukvicama od zlata i biserom kititi, a odjeća će im svilena biti." /23/ "I napućeni su da govore lijepo riječi i napućeni su na Put Onoga Koji je hvale dostojan." /24/

Nakon što je Uzvišeni naprijed govorio o stanju džehenemlija - da nas Allah sačuva stanja u kojem se oni nalaze stanovnike Dženneta spominje riječima:

"A one koji budu vjerovali i dobra djela činili - Allah će sigurno uvesti u dženetske bašče, kroz koje će rijeke teći" tj. preljevat će se dženetskim predjelima, krajevima, ispod drveća i dvoraca, a dženetlije će ih usmjeravati kuda htjednu.

"U njemu će se kititi" nakitom,

"narukvicama od zlata i bisera", tj. na rukama njihovim, kako je to kazao Božiji Poslanik, s.a.v.s., u vjerodostojnom hadisu: /210/ "Vjerniku će nakit dopirati dokle je abdest dosezao." Govor Uzvišenog:

"**A odjeća će im svilena biti**" nasuprot odjeće stanovnika Džehennema, koja će za njih izričito skrojena biti, odjeća vjernika će, kako to Uzvišeni kaže od kadife i lijepe svile biti:

"Na njima će biti odijela od tkane zelene svile, i od teške svile." /76:21/ U sahihu stoji: /211/ "Ne oblačite i ne nosite na dunjaluku svilu i brokat, jer onaj ko ih bude nosio na dunjaluku neće ih nositi na ahiretu."

Govor Uzvišenog:

"I napućeni su da govore lijepe riječi i napućeni su na Put Onoga Koji je hvale dostojan"; poput je Allahovih riječi:

"I meleki će im ulaziti na vrata svaka: Mir neka je vama, zato što ste trpjeli, a divno li je najljepše prebivalište." /13:23, 24/ Oni su na lijepo mjesto upućeni, mjesto na kojem ništa drugo osim lijepa govora neće čuti:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي
جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعِكْفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِالْحَمَامِ
يُظَلِّمْ نَفْسَهُ مِن عَذَابِ إِلَهِهِ ﴿٢٥﴾

"Nevjernicima i onima koji odvrćaju od Allahova Puta i Mesdžid-Harama - a Mi smo ga namijenili svim ljudima, kako za mještanina tako i za došljaka - i onome ko u njemu bilo kakvo nasilje učini, dat ćemo da patnju nenasnosnu iskusiti." /25/

Uzvišeni nevjernike kori zato što oni vjernike odvrćaju da dolaze Časnom hramu i da svoje obrede u njemu izvršavaju, zato što nevjernici tvrde da su oni čuvari Hrama:

"A oni nisu njegovi čuvari. Čuvari njegovi treba da budu samo oni koji se Allaha boje." /8:34/

U ovome leži dokaz da je ovaj ajet medinski. Govor Uzvišenog:

"Nevjernicima i onima koji odvrćaju od Allahova Puta i Mesdžid-Harama", tj. pored toga što ne vjeruju, oni vjernike od Allahova Puta odvrćaju i od časnog hrama, za kojim žude, tj. one koji na njega polažu najviše prava. Govor Uzvišenog:

"A Mi smo ga namijenili svim ljudima, kako za mještanina tako i za došljaka", tj. sprečavaju ljude da dođu Časnom hramu, a Allah ga je po vjerozakonu namijenio svima. U njemu nema razlike između mještanina i onoga koji je daleko od njega. Odatle je i jednakost ljudi u pogledu posjeda i stanova u Meki.

Kad je u pitanju da li je dozvoljeno vlasništvo u Meki, nasljeđivanje i izdavanje pod zakup, postoje različita mišljenja. Šafija smatra da je sve to dozvoljeno, a kao dokaz navodi hadis kojeg prenosi

Zuhri od Usame bin Zejda, koji je rekao: /212/ "O Božiji Poslaniče, hoćeš li sutra odsjesti u svojoj kući u Meki?" Upitao je: "Je li nam Ukajl ostavio kakav posjed?" Zatim je konstatovao: "Nevjernik ne nasljeđuje muslimana niti musliman nevjernika!" Ovaj hadis naveden je kod Buharije i Muslima. Potvrđeno je da je Omer bin Hattab kupio u Meki kuću od Safvana bin Umejje za četiri hiljade dirhema i pretvorio je u zatvor. Ishak bin Rahovejh smatra da se posjedi i stanovi u Meki ne mogu nasljeđivati niti izdavati pod zakup, a ovo je stav jedne grupe selefija, a to potvrđuju onim što prenosi Ibn-Madže od Alkame bin Nadla, koji je kazao: "Umro je Božiji Poslanik, s.a.v.s., Ebu-Bekr i Omer, a ono što se nazivalo 'posjedom u Meki' bilo je samo ono što je napušteno. Onaj kome je bilo potrebno stanovao je, a imućni su ustupali da se stanuje." Imam Ahmed zastupao je srednje mišljenje; objedinivši sve dokaze rekao je: "Dozvoljeno je posjedovati i nasljeđivati, ali ne davati pod zakup." Govor Uzvišenog:

"I onome ko u njemu bilo kakvo nasilje učini, dat ćemo da patnju nenasnosnu iskusiti", tj. dat ćemo mu da okusi bolnu patnju, i to onaj ko u Haremu učini nešto odvratno, s predumišljajem. Mudžahid kaže: "Ko u Haremu učini nešto loše - a ovo se specifično odnosi na Časni harem - bit će za to kažnjen. Ukoliko pokaže odlučnost da to učini, pa makar to i ne učinio bit će zato kažnjen. Konačno, ukoliko čovjek u Haremu učini nešto što je općenito loše, bit će kažnjen srazmjerno tom činu.

Ukoliko to uradi u Haremu, kazna će biti veća zbog stepena svetosti koju Harem ima kod Allaha. Tako će se postupiti od najmanjeg do najvećeg grijeha, a sve je to sadržano u okviru riječi Uzvišenog: **"Kakvo nasilje"**, pa makar se radilo o grdnji sluge i onoga što je veće od toga kao što je gomilanje hrane s ciljem prodaje u vremenu oskudice (pa do ubistva, pripisivanju Allahu druga, otpadništva od vjere). Sve je to nasilje. Loše djelo učinjeno u Haremu nije isto kao loše djelo učinjeno na nekom drugom mjestu. Za takvo djelo Uzvišeni će kazniti onako kako dolikuje, dostojno svetosti Harema.⁴⁵⁹

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ
أَن لَّا تَشْرِكْ بِى شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ
﴿٢٦﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا أُوْلِيَ الْأَرْحَامِ كُلِّ صَامِرٍ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
مِنَ الْكُفْرِ فَسَمِّقِ ﴿٢٧﴾

"I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Kaba, rekli smo: 'Ne smatraj Nama nikoga ravnim, i očisti Kabu Moju za one koji će je obilaziti, koji će stajati i koji će

⁴⁵⁹ Ono što se nalazi između dvije zgrade moje su riječi.

na ruku'u i sedždi biti." /26/ "I oglasi ljudima hadž' - i dolazit će ti pješke i na svakoj kamili iznurenoj koje dolaze sa dalekog puta." /27/

Ovo je zamjerka, prijekor onim Kurejšima koji su obožavali nešto drugo mimo Allaha i druga Mu pripisivali u predjelu koji je od prvog dana zasnovan na monoteizmu - tevhidu, činjenju ibadeta samo Allahu i nepripisivanju Mu druga. Uzvišeni je kazao:

"I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo" tj. uputili smo ga na to mjesto, predali mu ga, davši mu dozvolu za gradnju Hrama. Mnogi koji kažu da je Ibrahim, a.s., prvi koji je sagradio Kabu i da prije Ibrahima, a.s., nije bilo Kabe, uzimaju kao dokaz što je to potvrđeno u "Sahihima" Buharije i Muslima, a što se prenosi od Ebu-Zerra: /113/ "Upitao sam: 'O Božiji Poslaniče, koji je mesdžid prvi sagrađen?' Odgovorio je: 'Mesdžidul-haram.' 'Koji je sagrađen poslije?', upitao sam. 'Mesdžid u Jerusalemu?' 'Koliko je vremena proteklo od gradnje jednog do drugog?' Odgovorio je: 'Četrdeset godina!'"

Ranije smo pominjali vjerodostojna predanja o gradnji Kabe, zbog čega ovdje nema potrebe da se to ponavlja. Ovdje Uzvišeni kaže: **"Ne smatraj Nama nikoga ravnim"** tj. Kabu sagradi samo u Moje ime. **"I očisti Kabu Moju."** Katade i Mudžhid kazali su: "Od širka, pripisivanja druga Allahu."

"Za one koji će je obilaziti, koji će stajati i koji će na ruku'u i sedždi biti", tj. učini Kabu čistom za one koji samo Allaha obožavaju, naročito je pripremi za one koji Mu druga ne pripisuju. Tavaf oko Kabe poznata je stvar i to je najspecifičniji ibadet koji se ne čini nigdje izuzev kod Kabe. **"Koji će stajati"**, tj. u namazu, zbog čega je Uzvišeni rekao:

"I koji će na ruku'u i sedždi biti." Tavaf je kompariran sa namazom, jer su oboje usko vezani za Kabu. Tavaf je kruženje oko Kabe; u namazu se okreće ka Kabi.

Govor Uzvišenog: **"I oglasi ljudima hadž"** tj. obznani ljudima, pozivajući ih na hadž, Kabi, za čiju gradnju smo ti naredbu izdali. Navodi se da je Ibrahim, a.s., rekao: "Gospodaru, kako da obavijestim ljude kad moj glas neće stići do njih?" "Ti pozovi, a na Nama je dostava." Ibrahim je stao na svoj "mekam" (Mekamu-Ibrahim), a neki, pak, kažu da je stao na Hidžr, drugi na brdo Saffa, a treći na Ebu-Kubejs, i povikao je: "O ljudi, vaš Gospodar je odredio Kuću (Kabu), pa hadž kod nje obavljajte!" Kaže se da su se brda snizila, poravnala, da bi glas dopro po cijeloj zemlji. Čulo je sve što je u matericama i u kičmama. I sve što je glas čulo, i drvo, i kamen, i zemlja, i svako kome je do Sudnjeg dana određeno da će hadž obaviti, odazvalo se riječima: "Lebbejke Allahumme lebbejk!" Ovo je sadržaj onoga što se prenosi od Ibn-Abbasa, Mudžahida, Ikrima, Seid bin Džubejra i određenog broja selefija, a Allah najbolje zna.

Govor Uzvišenog: **"Dolazit će ti pješke i na svakoj kamili iznurenoj."**

Ulema koja smatra da je hadž pješice za onoga koji je u stanju bolji od hadža na prijevoznom sredstvu kao dokaz uzima baš ovaj ajet. Međutim, većina je na stanovištu da je hadž jašuci bolji, slijedeći Božijeg Poslanika, s.a.v.s., jer je on, neka je na njega spas, na hadž i u najboljoj snazi išao jašuci. Govor Uzvišenog: **"Koje dolaze s dalekog puta."** Riječ označava put, a "daleko, udaljenog". I ovaj je ajet poput riječi Uzvišenog izvješće o Ibrahimu, a.s., kada u dovi svojoj reče:

"Zato učini da srca nekih ljudi čeznu za njima." /14:37/ Nema ni jednog pripadnika islama koji ne čezne za tavafom - obilaskom oko Kabe - da vidi Kabu, a ljudi iz svih područja i sa svih strana svijeta streme ka Kabi.

لَيْسَ هَدًى وَمَنْفَعَةً وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي
 أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ الْأَنْعَامَ فَاكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعَمُوا
 الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لَقِضُوا نَفْسَهُمْ وَلِيُفُؤُوا نُدُورَهُمْ وَلِيَطُوفُوا
 بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

"Da bi svjedoci bili koristi svojih i da bi ime Allahovo spominjali u danima poznatim zato što ih je oskrbio životinjama domaćim. Jedite meso njihovo, a nahranite i siromaha ubogog!" /28/ "Zatim, neka sa sebe prljavštinu uklone, neka svoje zavjete ispune i neka oko Kabe drevne obilaze." /29/

Ibn-Abbas o dijelu ajeta **"Da bi svjedoci bili koristi svojih"** kaže: "Koristi ovog i budućeg svijeta. Ahiretska korist je zadovoljstvo Uzvišenog Allaha. Što se tiče ovosvjetske koristi, to je ono što imaju od životinja, kurbanda i trgovine." Isto tako kaže El-Mudžahid, kao i drugi, a to je da se misli na dunjalučke i ahiretske koristi kao što kaže Uzvišeni: **"Ne pripisuje vam se u grijeh ako od Gospodara svog molite da vam pomogne da nešto steknete." /2:198/** Govor Uzvišenog:

"I da bi ime Allahovo spominjali u danima poznatim zato što ih je opskrbio životinjama domaćim." Od Ibn-Abbasa, r.a., prenosi se da se pod "određenim danima", misli na deset dana, zul-hidžeta. Buharija ovo prenosi kao muallek hadis uz upotrebu sintagme prenošenja hadisa u aktivu. Sličan hadis se prenosi od Ebu-Musaa el-Ešarija, Mudžahida, Ata'a i drugih. Buharija prenosi od Ibn-Abbasa, a ovaj od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je rekao: /214/ "Nema djela učinjenog u određenim danima koje bi bilo bolje od ovih dana." Upitali su: "Niti borba na Božijem putu?" Odgovorio je: "Niti džihad na Allahovom putu izuzev čovjeka koji izide izlažući svoj

život i imetak opasnosti i na kraju žrtvuje oboje." Hadis prenose imam Ahmed, Ebu-Davud i Tirmizi, a na sličan način hadis prenosi i Ibn-Madže.

Prenosi Imam Ahmed od Ibn-Omera, koji kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao /215/ "Nema uzvišenijeg dana kod Allaha niti Mu ima dražeg djela u danima od ovih deset dana, zato u njima donosite što više tekbire, što više ponavljajte riječi: 'Nema boga osim Allaha', i zahvaljujte Allahu." Buharija kaže da su Ibn-Omer i Ebu-Hurejre u tih deset dana izlazili u čaršiju, donosili tekbire, a ljudi bi za njima ponavljali donoseći tekbire.

Prenosi Ahmed od Džabira kao merfu - predanje /216/ da je to broj deset kojim se Allah kune u Svom govoru:

"Tako mi zore i deset noći." /89:1, 2/ U Muslimovom "Sahihu" prenosi se od Ebu-Katadeta da je rekao: "Božiji Poslanik, s.a.v.s., upitan je za post na Dan Arefata, pa je odgovorio /217/ da je Allah uzeo u obavezu da će za post na Dan Arefata oprostiti grijeh iz prošle i tekuće godine." Obuhvaćen je time i prvi dan

Kurban-bajrama, odnosno Veliki hadž, a u hadisu se navodi da je kod Allaha najpriznatiiji dan Velikog hadža. Jednom riječju, za ovih deset dana kaže se da su najbolji dani u godini, o čemu govori i hadis, a mnogi su tim danima dali prednost u odnosu na posljednjih deset dana ramazana. Neki daju prednost posljednjoj dekadi mjeseca ramazana zato što je u njoj Lejletul-kadr, dok drugi zastupaju drugačije mišljenje, pa kažu da je ovih deset dana bolje u smislu dana, dok su noći posljednje dekate ramazana bolje. Na ovaj način isprepletana je sveobuhvatnost dokaza, a Allah najbolje zna.

Preovlađujuće mišljenje (koje je autentično prema Ibn-Abbasu), a prema riječima Ibn-Omera je da su "poznati dani" i "određeni dani" četiri dana. "Poznati dani" su: prvi dan Kurban-bajrama i dva koja ga slijede, a "određeni dani" su tri dana koja slijede poslije prvog dana Kurban-bajrama. Ovaj sened je ispravan i seže do Ibn-Omera, a takav stav podupire i govor Uzvišenog:

"...zato što ih je opskrbio životinjama domaćim". Znači, Allah se spominje kad se kurban kolje. Ko u "poznate dane" ubraja Dan Arefata, prvi dan Kurban-bajrama i dan koji slijedi poslije njega zastupa slabije mišljenje, a Allah najbolje zna.

Govor uzvišenog:

"Zato što ih je opskrbio životinjama domaćim", tj. devama, kravama, sitnom stokom, kako je to Uzvišeni obrazložio u suri "El-En'am": **"I to osam jedinki u parovima." /6:143/**

Govor Uzvišenog:

"Jedite meso njihovo, a nahranite i siromaha ubogog." Jestu kurbansko meso dopušteno je i smatra se poželjnim, kao što je potvrđeno da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., pošto je zaklao svoj kurban naredio da se od svakog kurbana skuha jedan dio, jeo kurbansko meso i posrkao supu od

masnog mesa. Prenosi se od Malika da je rekao da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., volio da jede meso svog kurbana, shodno riječima Uzvišenog:

"Jedite meso njihovo." Sufjan es-Sevri prenosi od Mensura, a ovaj od Ibrahima, koji o dijelu kur'anskog ajeta: **"jedite meso njihovo"** kaže da mušrici nisu jeli meso od svojih žrtava. Muslimanima je to učinjeno olakšicom, pa su jeli oni koji su htjeli, a nisu jeli oni koji nisu htjeli. Na sličan način prenosi se i od Mudžahida i Ata'a (shodno izboru). Kurban se dijeli na tri dijela. Jedna trećina pripada onome ko kolje, trećina se dijeli kao hedija, a trećina se dijeli na sadaku, shodno riječima Uzvišenog:

"Jedite, a i nahranite onoga koji ne prosi, a i onoga koji prosi" /22:36/ O tome će, ako Bog da, biti govora. Govor Uzvišenog: **"za siromaha ubogog."** To je onaj koji je primoran, kojeg je pritisla oskudica, siromašak koji je skroman i koji ne pruža ruku. Govor Uzvišenog: **"Zatim, neka sa sebe prljavštinu uklone."** (Riječ "et-tefes" znači "skidanje ihrama, brijanje glave i oblačenje odijela, te kraćenje nokata i kose" i tome slično.

"Neka svoje zavjete ispune." Mudžahid kaže, tj. zavjet Hadžu i kurbanom. Bilo kakav zavjet koji je čovjek dao, a odnosi se, znači, na hadž.

Tj. obavezni tavaf, a to je tavaful-ifada. Tako je radio Božiji Poslanik, s.a.v.s., kada bi se prvi dan Kurban bajrama vraćao na Minu. Počeo bi bacanjem na džemre, bacio bi na njega sedam kamenčića. Zatim bi zaklao svoj kurban i obrijao glavu. Nakon toga bi obavio tavaful-ifadu. Obaveza je da tavaf bude iza Hidžra (Polukruga), jer je on osnova Kabe, koju je sagradio Ibrahim, a.s., premda Kurejši nisu izgradili Kaba na toj osnovi jer su bili u materijalnoj oskudici. Zbog toga je Božiji Poslanik, s.a.v.s., tavaf činio iza Hidžra govoreći da je to sastavni dio Kabe. Nije dodirivao dva sirijska ugla Kabe jer nisu sagrađena na drvenim temeljima koje je sagradio Ibrahim, a.s., a sama Kaba opisana je kao drevna građevina, jer je to prvi hram sagrađen za ljude.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْكُمْ عَلَىٰ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَنْ عِنْدِ رَبِّي وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْبَاطِنَاتُ أَلَا مَائِنًا عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣١﴾ حُفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا حَرَّمَ مِنَ السَّمَاءِ فَخِطْفُهُ الْأَطْيَرُ أَوْ هُوَ فِي السَّمَاءِ فِي مَكَانٍ سَعِيْقٍ ﴿٣٢﴾

"To je tako! A ko poštuje Allahove svetinje, to mu je dobro kod Gospodara njegovog - a dozvoljena vam je stoka, osim one o kojoj vam je rečeno - pa klonite se prljavštine kumira i klonite se lažna govora!" /30/ "Iskazujući Allahu čistu predanost, a nesmatrajući nikoga Njemu ravnim! A onaj ko bude

smatrao da ima Allahu ravan - bit će kao onaj koji je s neba pao i koga su ptice razgrabile, ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio." /31/

Uzvišeni veli: "Ovo je to što smo naredili od pokornosti u izvršavanju propisa i obilna nagrada koja će za to uslijediti."

"A ko poštuje Allahove svetinje", tj. ko se kloni grijehenja i onoga što je On zabranio i ko smatra činjenje grijeha velikim činom

"...to mu je dobro kod Gospodara njegov", tj. za to će imati veliku nagradu i ogroman sevap. Kao što za čin pokornosti slijedi veliki sevap (nagrada), također za napuštanje onoga što je zabranjeno i slijedi velika nagrada. Govor Uzvišenog:

"...a dozvoljena vam je stoka, osim one o kojoj vam je rečeno", tj. učinili smo vam dozvoljenim sve vrste životinja, a Allah nije propisao ni "behiru", ni "saibu", ni "vasilu", a ni "hama."⁴⁶⁰

Govor Uzvišenog: **"osim one o kojoj vam je rečeno"**, tj. strvine, krvi, svinjskog mesa i onoga što je zaklano u nečije drugo ime mimo Allaha.

"...klonite se prljavštine kumira i klonite se lažna govora!" Prijedlog "min" što znači "od" ovdje je upotrijebljen da označi vrstu, tj. klonite se prljavštine koja se kumirima zove. Pripisivanje Allahu druga uspoređeno je sa lažnim govorom, shodno riječima Uzvišenog.

"Reci: 'Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni i potajni, i grijeh, i neopravdanu primjenu sile, i da Allahu smatrate ravnim one za koje On nikakav dokaz objavio nije, i da o Allahu govorite ono što ne znate'" /7:33/, u što svakako spada i lažno svjedočenje. U "Sahihima" Buharije i Muslima od Ebu-Bekreta prenosi se da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao /218/ "Hoćete li da vas obavijestim koji je najveći grijeh?" Rekli smo: "Da, Božiji Poslanice." "Pripisivanje Bogu sudruga i neposlušnost roditeljima." Božiji Poslanik, s.a.v.s., je bio naslonjen, pa je sjeo izgovarajući: "Lažan govor i lažno svjedočenje." To je neprestano ponavljao dok nismo kazali: "Kamo sreće da ušuti." Imam Ahmed prenosi od Hurejma bin Fatika el-Esedija, koji je rekao. "Božiji Poslanik, s.a.v.s., klanjao je sabah namaz. Pošto je završio s namazom ustao je i rekao: 'Lažno svjedočenje izjednačeno je sa pripisivanjem Uzvišenom Allahu sudruga', nakon čega je proučio ovaj ajet:

'Pa klonite se prljavštine kumira i klonite se lažnog govora', iskazujući Allahu čistu predanost, a ne smatrajući nikoga Njemu ravnim."

Govor Uzvišenog: **"Budite iskreno Allahu odani"**, tj. oni koji mu iskreno vjeru ispovijedaju,

prihvatajući Istinu a kloneći se neistine. Nakon toga Uzvišeni kaže:

"A onaj ko bude smatrao da Allahu ima iko ravan - bit će kao onaj koji je s neba pao."

Onome koji Allahu pripisuje druga navodi se primjer njegove zablude, propasti i udaljenosti od Pravoga puta, kao primjer onoga koji s nebesa pada. **"...i koga su ptice razgrabile"**, tj. rastrgle ga ptice u zraku.

"Ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio", tj. dalek, pogibeljan za onoga koga tamo odnesu. O tome u hadisu koji se prenosi od Bera'a stoji: /219/ "Kada meleki usmrte nevjernika, s njegovom dušom se na nebo uzdignu; nebeska vrata njegovoj duši neće biti otvorena, nego će mu, naprotiv, duša odatle biti odbačena. Nakon toga Božiji Poslanik, s.a.v.s., učio je pomenuti kur'anski ajet." Ovaj hadis je s raznim putevima predaje pomenut prilikom komentaranja sure "Ibrahim".

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ شَعْبًا بِاللَّهِ فَإِنَّهُمْ لَمِنَ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣١﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعٌ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحْمُلَةٌ إِلَىٰ الْبَيْتِ الْعَمِيقِ ﴿٣٢﴾

"Tako je to! Pa ko poštiva Allahove propise - znak je bogobožnosti srca." /32/ "Vi imate u njima koristi do određenog roka, a poslije njihovo mjesto je kraj Kabe drevne." /33/

Uzvišeni kaže: **"Tako je to! Pa ko poštiva Allahove propise"**, tj. Njegove zapovijedi, **"znak je bogobožnosti srca."** U Allahove propise spadaju: kamile, kurban i žrtvene životinje (budn). Muhammed bin Ebi-Musa rekao je: "U Allahove propise spada: stajanje na Arefatu, Muzdelifi, džemreta, bacanje kamenčića, brijanje kose i žrtvena životinja." Ibn-Omer kaže da su to najuzvišeniji propisi koji se odnose na Kabu. Pošto je prijevoz žrtve i kurvana, te klanje istog sastavni dio Allahovih propisa, onda je neophodno da prema kurbanu pokažemo poštovanje, a u to spada: tražiti da se kurban dobro hrani i da se prema njemu lijepo postupi. Ibn Ebi-Hatim prenoseći od Ibn-Abbasa o ajetu

"Tako je to! Pa ko poštiva Allahove propise", kaže: "Dobro gojiti, lijepo postupati, i pokazati poštovanje." Ebu-Umame prenosi od Sehla: "Gojili smo kurbane u Medini, a i drugi muslimani su to činili." Hadis prenose Buharija. Od hazreti Alije, neka je Allah zadovoljan sa njim, prenosi se da je rekao: /220/ "Božiji Poslanik, s.a.v.s., nam je stavio u zadaću da dobro pregledamo oči i uši i da za kurbane ne uzimamo slijedeće životinje: "mukabelu", "mudabiru", niti "šerkau", niti "harkau". Hadis prenose Imam Ahmed i autori "Sunena", a Tirmizi ga smatra ispravnim. "Mukabela" je ona žrtvena životinja kojoj je uho odsječeno u stražnjem dijelu. "Šerkaa" je ukoliko joj je uho odsječeno uzdužno. Ovo su kazali, odnosno ovo su stavovi i riječi Šafije i Asmeija. "Harkaa" je

⁴⁶⁰ O ovome pogledati komentar 103. ajeta sure "El-Maida".

žrtvena životinja čije je uho probušeno ukrug, a Allah najbolje zna.

Autori "Sunena", Ahmed i Tirmizi prenose od hazreti Alije, neka je Allah zadovoljan sa njim, da je rekao: /221/ "Božiji Poslanik, s.a.v.s., zabranio nam je da kao žrtve prinosimo životinje slomljenog roga i odsječnog uha." Seid bin Musejib rekao je: "Slomljen znači pola ili više", tj. slomljeno je pola ili više roga.

Od Bera'a se prenosi da rekao je /222/ "Četvero ne može biti kurban: ćorava životinja čija je ćoravost očita, bolesna čija je bolest vidljiva, šepava čija je šepavost očita i ona koja je slomljene noge a koja nema izgleda da preboli." Hadis prenosi Imam Ahmed i autori "Sunena", a Tirmizi ga smatra ispravnim. Pomenuti nedostaci umanjuju količinu mesa zbog slabosti te životinje i nemogućnosti da provede sve vrijeme na ispaši, jer ostale ovce prije nje dođu na ispašu. Ebu-Davud prenosi od 'Utbea bin Ibn es-Selemija da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., zabranio "musfiru", "musta'salu", "bahkau", "muše'u" i "kesiru." "Musfira" je mršava životinja ili ovca kojoj je iz korijena izvađeno uho. "Musta'sala" je životinja slomljenog roga. "Bahkaa" je životinja ćorava. "Muši'a" je ovca koja neprestano kaska za stadom, jer zbog svoje slabosti nije u stanju slijediti stado. "Kesira" je šepava životinja. Sve ove mahane zapreka su za kurban. Ukoliko je mahana nastupila neočekivano, nakon što je životinja bila određena za kurban, onda ne šteti. Imam Ahmed prenosi od Ebu-Seida koji kaže: /75/ "Kupio sam ovna da ga zakoljem za kurban. Natrčao je vuk i otkinuo mu komad sa stražnjeg dijela. Pitao sam Božijeg Poslanika, s.a.v.s., o tome, a on rekao je: 'Zakolji ga kao kurban.'" S tim u vezi u hadisu stoji: /223/ "Božiji Poslanik, s.a.v.s., nam je naredio da dobro pregledamo oči i uši, tj. da kurban, životinja koja se žrtvuje, bude dobra, da odgovara i da bude debela." Govor Uzvišenog: **"Vi imate u njima koristi."** Tj. od životinja vi imate koristi, od njihovog mlijeka, vune, krzna i jašete ih do roka određenog, kako je to potvrđeno u "Sahihima" Buharije i Muslima. Preneseno je od Enesa /224/ da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., vidio čovjeka kako goni životinju za kurban (devu), pa mu je rekao da je uzjaše. 'Ona je žrtvena', dodao je čovjek. Po drugi ili treći put Božiji Poslanik rekao je: 'Uzjaši je, teško tebi.'" U predanju koje bilježi Muslim od Džabira, a ovaj od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koji rekao je: /225/ "Uzjaši je na način koji je dozvoljen, ako bude nužda."

Govor Uzvišenog: **"A poslije, njihovo mjesto je kraj Kabe drevne."** Tj. mjesto kurbana i njihov kraj je pored Kuće drevne, tj. Kabe, kako to Uzvišeni veli:

"...da jednu domaću životinju kao kurban za kolje kod Kabe." /5:95/

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا
مَسْكَاتٍ لَّيْذِكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ رَيْمٍ الْأَنْعَامِ فَالْهَكْمُ
إِلَهُ وَحْدَهُ اسْلُوا وَبِشْرِ الْخَيْرِينَ ﴿٢٤﴾ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ
قُلُوبُهُمُ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا آصَابَهُمُ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٢٥﴾

"Svakoj vjerskoj zajednici propisali smo klanje kurbana da bi spominjali Allahovo ime prilikom klanja stoke koju im On daje. Vaš Bog je jedan Bog, zato se samo Njemu iskreno predajte! A radosnom viješću obraduj ponizne", /34/ "čija srca, kad se Allah spomene, strah obuzme, i one koji strpljivo podnose nevolje koje ih zadese, i one koji namaz obavljaju i koji, od onoga što im Mi dajemo, udjeljuju." /35/

Uzvišeni ističe da je klanje kurbana i puštanje krvi u Allahovo ime propisano svim narodima.

"Svakoj vjerskoj zajednici propisali smo klanje kurbana, da bi spominjali Allahovo ime prilikom klanja stoke koju im On daje." U "Sahihima" Buharije i Muslima potvrđeno je od Enesa, koji rekao je: /226/ "Božijem Poslaniku, s.a.v.s., dovedena su dva debela rogata ovna. Zahvalio je Allahu, donio tekbir, stavivši svoju nogu na njihove obraze." Imam Ahmed prenosi od Zeida bin Erkama, koji rekao je: /227/ "Upitao sam: 'O Božiji Poslaniče, što su ovi kurban?' 'To je sunnet vašeg oca Ibrahima.' 'Šta mi imamo od toga?' Odgovorio je: 'Za svaku dlaku sevap - nagradu.' 'Šta je sa vunom?' 'Za svaku dlaku od vune sevap.'" Hadis prenosi Ibn-Madže.

Govor Uzvišenog: **"Vaš Bog je jedan Bog, zato se samo Njemu iskreno predajte"**, tj. vaše božanstvo je jedno, iako su se vjerzakoni poslanika razlikovali, jedni druge derogirali, svi su se pozivali na obožavanje samo jednog Allaha, Koji nema sudruga.

"Prije tebe ni jednog poslanika nismo poslali a da mu nismo objavili: 'Nema boga osim Mene, zato Meni ibadet činite!'" /21:25/ U vezi s tim se veli: **"Zato se Njemu iskreno predajte"**, tj. Njegovoj odredbi i propisu se pokorite, **"a radosnom viješću obraduj ponizne."** Najbolje što tumači ovu riječ su riječi Uzvišenog:

"Čija srca, kad se Allah spomene, strah obuzme", tj. njihova srca strahuju od Allaha. **"I one koji strpljivo podnose nevolje koje ih zadese"**, tj. poteškoće **"i one koji namaz obavljaju"**, tj. na propisan način namaz klanjaju u pogledu vremena i namaskih ruknova.

"i koji, od onoga što im Mi dajemo, udjeljuju", tj. od onoga što im je Allah darovao, lijepe opskrbe, dijele svojim ukućanima, rodbini,

siromasima, bijednicima, čineći dobročinstva stvorenjima, a usto pazeći na Allahove granice i zabrane. Sve ovo skupa tumačenje je "poniznih", a ovo nabrojano njihova su svojstva. Gospodaru, učini da budemo od njih!

وَالْبَدَنَ جَعَلْتَهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ
فَأَذْكُرُوا أَسْمَاءَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا
مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَائِمَ وَالْمَعْتَرَكِ ذَلِكَ سَخَّرَ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٦﴾

"A kamile smo vam učinili jednim od Allahovih obreda hadža i vi u njima imate dobro, zato spominjite Allahovo ime kada budu za klanje pripremljene, a kad padnu na zemlju, jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onog koji prosi tako smo vam ih potčinili da biste zahvalni bili." /36/

Uzvišeni Svojim robovima tekstualno govori o žrtvenim životinjama koje je za njih stvorio, učinivši ih tako jednim od Allahovih obreda hadža, a koji su ono što je najvrijednije što se može Allahu darivati, kako to Uzvišeni veli:

"Ne omalovažavajte Allahove odredbe hadža, ni sveti mjesec, ni kurbane, naročito one ogrlicama obilježene, ni one ljude koji su krenuli ka Časnoj Kabe." /5:2/ Što se tiče žrtvene životinje (budn), Ata kaže da se pod tim misli na kravu i devu. Prema tome postoje dva različita stava. Ispravniji je stav da se tu misli na kravu i devu, kako to autentično prenosi hadis koji bilježi Muslim prema predanju Džabira bin Abdullaha, koji kaže: /228/: "Naredio nam je Božiji Poslanik, s.a.v.s., da se u kurbanima udružimo: kod deve sedmerica i kod krave sedmerica." Govor Uzvišenog:

"...i vi u njima imate dobro", tj. nagradu na svijetu budućem. Prenosi se od Sulejman bin Jezida el-Kja'bija, a on prenosi od Hišama bin Urveta, a on od svog oca, a on od hazreti Aiše da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /229/ "Nema ljudskog djela učinjenog u danima Kurban-bajrama koje je draže Allahu, dž.š., od prolijevanja krvi kurbana. Kurban će na Sudnjem danu doći sa svojim rogovima, papcima i sa svojim runom. Allah prima krv kurbana prije nego ta krv padne na zemlju. Zato lijepo postupajte s kurbanom..." Hadis prenose Ibn-Madže i Tirmizi, a Tirmizi ga smatra dobrim hadisom. Od Ibn- Abbasa se prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /230/ "Ni u šta novac nisi bolje uložio i investirao od onoga što se zakolje u danima Kurban-bajrama." Hadis prenosi Darekutni u svom "Sunenu".

Govor Uzvišenog: **"Zato spominjite Allahovo ime kada budu za klanje pripremljene."** Prenosi se od Mutaliba bin Abdullaha, a on prenosi od

Hantaba, a ovaj od Džabira bin Abdullaha, koji rekao je: "Klanjao sam sa Božijim Poslanikom, s.a.v.s., Kurban-bajram. Kada je završio, doveo je ovna, zaklao ga izgovarajući riječi: /231/ 'U ime Allaha, Allah je najveći, Bože, ovo je od mene i od onih sljedbenika mog ummeta koji nisu zaklali kurban.'" Riječ "savaf" znači "ona koja stoji na tri noge", podavijene (svezane) lijeve noge. Božiji Poslanik bi učio: "U ime Allaha, Allah je najveći, nema boga osim Allaha, Bože, ovo je od Tebe Tebi." Hadis navodi Ibn-Abbas, a isto tako i Mudžahid i Ibn Ebi-Talha, i El-Avfi od njega. A u dva "Sahiha" /232/ "prenosi se od Ibn-Omera da je došao kod nekog čovjeka koji je tjerao žrtvenu životinju (devu) da klekne da bi je zaklao. Ibn-Omer mu reče: 'Uspravi je da stoji i sveži, jer je to sunnet Muhammeda, s.a.v.s.'"

Riječi Uzvišenog: znače: kada padne na zemlju i umre jer nije dozvoljeno meso od deve prije nego ona umre i prestanu svi njeni pokreti. U merfu'-hadisu stoji: /233/ "Nemojte ubrzavati sa izlaskom duša (usmrćavanjem)!" Prenosi se da je Omer bin el-Hattab rekao ovo, a to podupire hadis i Muslimovom "Sahihu", a prenosilac tog hadisa je Šeddad bin Evs, koji kaže: /234/ "Allah je propisao dobročinstvo u svemu; pa kada ubijate, lijepo ubijajte i kada koljete, lijepo koljite. I neka svako od vas naoštiri svoj nož i neka tamo ne muči žrtvu (kurban). Od Ebu-Vahida el-Lejsija prenosi se da je rekao: "Rekao je Poslanik, a.s.: 'Meso koje je odsječeno od životinje prije nego što je potpuno umrla, strv je.'" Hadis bilježe Ahmed, Ebu-Davud i Tirmizi, koji ga smatra vjerodostojnim.

Govor Uzvišenog: **"Jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onog koji prosi."** Neke selefije za govor Uzvišenog: **"Jedite ih"** kažu da naredba ovdje znači dozvoljenost (mubah), dok Malik kaže da je to mustehab (poželjno). Oko toga što se misli pod terminima "onoga koji ne prosi" i "onoga koji prosi" razišli su se. Ibn-Abbas kaže: "Onaj koji ne prosi je u svojoj kući i on je zadovoljan onim što mu udijeliš." "Onaj koji prosi naspram je tebe, tj. svratio je do tebe da mu dadneš mesa, ali ne išće." Ovaj ajet uzima za dokaz ona ulema koja smatra da kurban treba podijeliti na tri dijela: jedna trećina će pripasti vlasniku, drugu trećinu će podijeliti, a treću će dati sirotinji.

U sahih-hadisu stoji da se Božiji Poslanik, s.a.v.s., obratio ljudima riječima: /236/ "Bio sam vam zabranio da pohranjujete kurbansko meso preko tri dana, pa jedite i ostavljajte koliko hoćete."

U drugom hadisu stoji: /237/ "Jedite, pohranjujte i dijelite kao sadaku." Što se tiče kože, u Ahmedovom "Musnedu", preneseno od Nu'mana, u hadisu o kurbanu stoji: /238/ "Jedite kurbansko meso, dijelite ga kao sadaku, a kurbansku kožu nemojte prodavati, nego je nastojte iskoristiti."

Prvo vrijeme klanja kurbana nastupa kada izađe sunce prvog dana Bajrama i prođe onoliko vremena koliko se može klanjati Bajram-namaz i proučiti hutbe. Od Bera'a bin Aziba prenosi se da je Božiji Poslanik,

s.a.v.s., rekao: /239/ "Ono čime ćemo prvo započeti ovaj naš današnji dan je namaz, klanjat ćemo, zatim ćemo se vratiti i zaklati kurbanu. Ko tako uradi postupio je po našem sunnetu. Ko zakolje prije namaza, to je obično meso koje je podario ukućanima, a sa kurbanom nema ništa." Hadis prenose Buharija i Muslim. U Muslimovom "Sahihu" stoji: /240/ "Ne koljite kurban prije nego ga imam zakolje."

Govor Uzvišenog:

"Tako smo vam ih potčinili da biste zahvalni bili." Uzvišeni ističe, zbog ovoga **"potčinili smo vam ih"**, tj. učinili ih vama pokornim, učinili smo vam ih poslušnim. Ako poželite da ih jašete, da ih muzete ili, pak, poželite da ih zakoljete kako to Uzvišeni kaže:

"Kako oni ne vide da Mi, od onog što su Naše ruke uradile, samo zbog njih stoku stvaramo i da oni njome raspolazu kao vlasnici..." - do riječi Njegovih - **"...pa zašto nisu zahvalni."**

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ حُومَهَا وَلَا دِمَاؤها وَلَكِنْ يَنَالُهُ النَّقْوَى مِنْكُمْ
كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْحَسَنِينَ ﴿٢٣٩﴾

Uzvišeni kazuje da vam je klanje žrtvenih životinja, kurbanu, propisao da biste prilikom njihovog klanja Njegovo ime spominjali. On je Onaj Koji stvara, Koji opskrbljuje, a do Njega neće doprijeti niti njihovo meso niti krv njihova, jer je On od svega neovisan. U džahilijetu kada bi prinosili žrtve svojim božanstvima, kod njih bi ostavljali meso žrtava, pršćući božanstvo krvlju žrtve. Uzvišeni veli:

"Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će mu stići iskreno učinjena dobra djela vaša", tj. to će primiti i za to nagraditi, kako to stoji u "Sahihu": /241/ "Allah ne gleda ni izgled (likove) ni vaše imetke, nego gleda u vaša srca i vaša djela." Allah neće ništa ni od koga primiti osim od onoga koji je u svom djelu usmjerenom ka Allahovom zadovoljstvu iskren. Govor Uzvišenog: **"Tako vam ih je potčinio"**, tj. zbog toga vam je u pokor žrtvene životinje stavio **"da biste Allaha veličali, zato što vas je uputio"**, tj. da priznate Njegovu uzvišenost i veličinu, kao što vas je uputio Svojoj vjeri i Šerijatu i onome što voli i čime je zadovoljan, a zabranio vam je ono što ne voli i što ne želi da činite. Govor Uzvišenog:

"...i obraduj one koji dobra djela čine", tj. obraduj, o Muhammede, one čija su djela dobra, one koji izvršavaju Allahove propise i slijede ono što im je On stavio u zadaću, te one koji su u poslanike povjerovali i u ono što su im dostavili, i u ono sa čime su od Uzvišenog Allaha došli.

U vezi sa pitanjem obveznosti klanja kurbanu postoje različiti stavovi. Neki klanje kurbanu smatraju obaveznim, kao što je to Ebu-Hanifa, dok Malik i Sevr

smatraju da je kurban obaveza za onoga koji posjeduje nisab. Ebu-Hanifa još uslovljava boravak, stalnu nastanjenost. Svoje stavove potkrepljuje hadisom kojeg prenosi Ahmed, ali ga ne smatra ispravnim.⁴⁶¹ U hadisu ima nečeg neobičnog. Šafija i Ahmed kažu da je zaklan kurban mustehab prema sadržini hadisa: /242/ "U imetku nema duga izuzev zekata." Ranije je bilo govora da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., klab kurban za svoj ummet, čime je obaveza klanja kurbanu sa njih bila spala. Ebu-Sariha kaže: "Bio sam komšija Ebu-Bekra i Omera i oni nisu klali kurban bojeći se da ih ljudi ne bi oponašali, prihvatajući to kao obavezu." Kurban je dovoljan za vlasnika i ukućane.

Kod većine kao kurban dovoljno je mladunče od deve, krave, koze, ili janje od ovce (džeze'un). Mladunče od deve treba imati pet godina i da je zašlo u šestu, od krave dvije godine i da je zašlo u treću, od koze dvije godine. Što se tiče janjeta, kaže se da treba imati godinu dana, neki kažu deset mjeseci, neki osam, neki šest mjeseci (ovo je najmanje što je kazano). Ono što je mlade od šest mjeseci zove se "hamelun." Razlika između njega i mladunčeta ovce (džeze'un) jeste što je kod prvog dlaka na leđima uspravna, a kod drugog nježna, razdijeljena na dvije strane, a Allah najbolje zna.

* إِنَّ اللَّهَ يُدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٢٣٨﴾

"Allah, doista, štiti vjernike, Allah sigurno ne voli nijednog izdajnika, nezahvalnika." /38/

Uzvišeni ističe da On štiti Svoje robove koji se na Njega oslanjaju, koji se Njemu obraćaju, te da ih On Svojom podrškom i pomoći čuva od zla opakih i spletki nečasnih, kako to Uzvišeni veli:

"...zar Allah Sam nije dovoljan robu Svome." /39:36/ Govor Uzvišenog:

"Allah sigurno ne voli nijednog izdajnika, nezahvalnika", tj. ne voli onoga koga karakterizira pronevjera ugovora, saveza, pronevjera obećanja, te nevjerovanje, koje je u osnovi poricanje i nijekanje blagodati.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَالُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلْمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٢٤٠﴾
الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ فَلَوْلَا

⁴⁶¹ Ja sam dodao: Hadis se prenosi od Ebu-Hurejrea i seže sve do Poslanika, s.a.v.s.: "Ko bude imao mogućnosti pa ne zakolje kurban, neka se ne približava našim džamijama." Ibn-Kesir smatra da u hadisu ima nekakve manjkavosti. Ja dodajem da možda ta manjkavost proistječe iz razumijevanja hadisa da je klanje prije bajram-namaza, premda je namaz prije klanja. "Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji." Imam Ahmed hadis ne smatra ispravnim.

دَفَعَ اللَّهُ إِلَيْكَ أَسْبَاحَهُمْ بِعِضِّ لَهْدَمْتِ صَوْمِعَ وَبِيعَ وَصَلَوْتُ
وَمَسْجِدَ يَدُكَ فِيهَا أَسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ مَنْ يَنْصُرُهُ وَإِنَّ
اللَّهَ لَتَقْوَىٰ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

"Dopušta se odbrana onima koje drugi napadnu, zato što im se nasilje čini - a Allah je, doista, kadar da ih pomogne." /39/ "Onima koji su ni krivi ni dužni iz zavičaja svoga prognani samo zato što su govorili: 'Gospodar naš je Allah!' A da Allah ne suzbije neke ljude drugima, do temelja bi bili porušeni manastiri, i crkve, i havre, a i džamije, u kojima se mnogo spominje Allahovo ime. A Allah će sigurno pomoći one koji Njega pomažu - ta Allah je, zaista, moćan i silan." /40/

Rekao je Ibn-Džerir, prenoseći od Ibn-Abbasa, koji kaže: "Kada je Božiji Poslanik, s.a.v.s., protjeran iz Meke, Ebu-Bekr rekao je: 'Protjerali su svog poslanika, mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo. Oni će propasti.'" Ibn-Abbas kaže da je Uzvišeni potom objavio:

"Dopušta se odbrana onima koje drugi napadnu, zato što im se nasilje čini - a Allah je, doista, kadar da ih pomogne." Ebu-Bekr je, neka je Allah zadovoljan sa njim, na to rekao: "Znao sam da će biti borbe, sukoba." To prenosi Ahmed i dodaje da je Ibn-Abbas rekao da je to prvi objavljeni ajet koji govori o borbi. To predanje prenosi i Tirmizi i smatra ga pouzdanim. Ovo upućuje na to da je to medinska sura, odnosno da se radi o medinskoj suri. Govor Uzvišenog:

"...a Allah je, doista, kadar da ih pomogne", tj. u stanju je da Svoje robove vjernike pomogne i bez borbe, ali želi da Mu se pokoravajući ulože svoj trud, kako to Uzvišeni veli:

"Kada se u borbi s nevjernicima sretete, po šijama ih udarajte, sve dok ih ne oslabite, a onda ih vežite, i poslije, ili ih velikodušno sužanjstva oslobodite, ili otkupninu zahtijevajte, sve dok borba ne prestane. Tako učinite. Da Allah hoće, on bi im se osvetio, ali on želi da vas iskuša jedne pomoću drugih. On neće poništiti djela onih koji na Allahovu putu poginu i On će ih sigurno uputiti i prilike njihove poboljšati, i u Džennet ih uvesti, o kome ih je već upoznao." /47:4-6/ Uzvišeni veli:

"Mi ćemo vas provjeravati sve dok ne ukažemo na borce i postojane među vama, a i vijesti o vama provjeravat ćemo." /42:31/ O ovoj temi ima dosta ajeta. Ibn-Abbas govoreći o kuranskom ajetu:

"a Allah je, doista, kadar da ih pomogne", kaže: "To je i učinio. Uzvišeni je propisao džihad u

najprikladnijem vremenu, jer dok su muslimani bili u Meki, mušrika je bilo mnogo više. Da je muslimanima naredeno da se bore sa mušricima u vremenu kad je broj muslimana bio manji od deset, muslimana bi nestalo." /243/ "Pošto su u noći na Akabi stanovnici Medine kojih je bilo 80 i nešto dali prisegu Božijem Poslaniku, s.a.v.s., rekli su: 'O Božiji Poslaniče, zar nećemo ustati protiv stanovnika ove doline (Mine) u noćima boravka na Mini i pobiti ih?' Božiji Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: 'Još mi to nije naredeno.'" Pošto su mušrici mučili, a onda iz svoje sredine i protjerali Božijeg Poslanika, s.a.v.s., smišljajući da ga ubiju, progoneći ashabe na sve strane, jedna grupa muslimana će učiniti hidžru u Abesiniju, a druga u Medinu. Kada su se Muhadžiri učvrstili u Medini pružajući Božijem Poslaniku zaštitu, Medina će za njih postati prijestolnicom islama i utočištem u kojem su našli zaštitu. Allah je propisao borbu protiv neprijatelja, a ovaj ajet je bio prvo što je objavljeno o džihadu, o kojem Uzvišeni kaže:

"Dopušta se odbrana onima koje drugi napadnu, zato što im se nasilje čini, a Allah je, doista, kadar da im pomogne."

Govor Uzvišenog: **"Onima koji su ni krivi ni dužni iz zavičaja svoga prognani"**, tj. Muhammed, s.a.v.s., i njegovi drugovi bespravno su iz Meke protjerani,

"samo zato što su govorili: 'Gospodar naš je Allah!'", tj. ništa loše prema svojim sunarodnjacima nisu imali, a njihov grijeh je samo to što su vjerovali u jednog Boga i Njega obožavali, ne pripisujući Mu druga. Vjerovanje u jednog Boga kod mušrika najveći je grijeh, kako to kaže Uzvišeni u slučaju Ashabul-Uhduda:

"...a svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale Dostojnog, vjerovali." /85:8/ Zatim Uzvišeni veli:

"...a da Allah ne suzbije neke ljude drugima", tj. da Allah jedan narod ne odbaci od drugog i da ne spriječi neprijatelje jednih prema drugima, Zemljom bi zavladao nered, a jači bi uništili slabije;

"do temelja bi bili porušeni manastiri, i crkve, i havre, a i džamije, u kojima se mnogo spominje Allahovo ime", tj. bili bi porušeni manastiri, koji pripadaju kaluderima, crkve kršćana, havre židova (havre su židovske crkve), džamije muslimanima, u kojima se najviše spominje Allahovo ime. Neka ulema kaže da je ovo postepeno prelaženje od manjeg ka većem, dok nije na kraju došlo do džamija, koje su podsjećanje Allahovim robovima čije su nakane ispravne.

Govor Uzvišenog: **"A Allah će sigurno pomoći one koji Njega pomažu"**, istovjetan je Allahovim riječima:

"O vjernici, ako Allaha pomognete, i On će vama pomoći i korake vaše učvrstiti. A onima koji ne vjeruju - propast njima! On neće djela njihova prihvatiti." /47:7, 8/

U govoru Uzvišenog: **"Ta Allah je, zaista moćan i silan"**, Allah Sebe opisuje atributima snage i moći. Svojom moći sve je stvorio i uredio, a zahvaljujući Njegovoj moći i časti niko Ga nije u stanju pobijediti. Koga Silni i Moćni Allah pomogne - taj je pomognut. A kome htjedne napakostiti - taj će biti poražen. Uzvišeni veli:

"Allah je zapisao: Ja i poslanici Moji sigurno ćemo pobijediti. Allah je, zaista, silan i moćan." /58:21/

الَّذِينَ إِنَّمَا كُنَّا فِي الْأَرْضِ قَوْمًا صَالِحِينَ
وَأَتَوْا الرِّسَالَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَفِيفٌ أَلِيمٌ

﴿٤١﴾

"One koji će, ako im damo vlast na Zemlji, namaz obavljati i zekat udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvracati od nevaljalih - a Allahu se na kraju sve vraća." /41/

Ebu-Alije kaže da se to odnosi na ashabe, tj. da su oni o kojima se radi, zapravo ashabi Božijeg Poslanika, s.a.v.s. Ibn Ebi-Hatim prenosi od Osman bin Affana, neka je Allah zadovoljan sa njim, koji kaže: "Na nas se odnosi, odnosno zbog nas je objavljen ajet:

"one koji će, ako im damo vlast na Zemlji..." Protjerani smo iz naših domova ni krivi ni dužni samo zato što smo govorili da je Allah naš Gospodar. Nakon što nam je data vlast na Zemlji, obavljali smo namaz, davali zekat, naređivali dobro, a sprečavali zlo, a konačan ishod pripada Allahu, kako u odnosu na mene tako i u odnosu na ashabe."

Es-Sabah bin Suvade el-Kindi rekao je: "Čuo sam Omera bin Abdul-Aziza kako drži govor citirajući ajet: **'one koji će, ako im damo vlast na Zemlji'** kaže: 'Ajet se ne odnosi samo na valiju, onoga koji upravlja, nego i na upravitelja i na potčinjenog. Hoćete li da vas obavijestim šta je od toga vaše u odnosu na valiju, a šta valije u odnosu na vas? Valija je prema vama dužan da vam sudi po Allahovim zakonima i da uzima od jednih prava drugih i da ih vrati vlasnicima. I da vas upućuje na najispravniji put koliko god je to u Njegovoj moći, a na vama je potputna pokornost bez ikakvog zakidanja, bez ikakvog prisiljavanja čija su tajna i javna strana jednake.' Zejd bin Eslem rekao je: **"...a Allahu se na kraju sve vraća."** Govoreći o ovom ajetu Eslem rekao je da je kod Allaha nagrada za ono što su učinili.

وَإِن يَكذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَشُعُوبٌ وَقَوْمٌ
إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ
لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٢﴾ فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِيهَا خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيُرْمَعَطَلَةٌ
وَقَصْرِ مَشِيدٍ ﴿٤٣﴾ أَنفَامٌ يَسِيرُونَ فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُونَ قُلُوبَهُمْ يَقُولُونَ بَشًا
أَوْ آذَانٌ يُسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ
الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٤﴾

"A to što te oni smatraju lažnim, pa i prije njih su narod Njihov, i Ad, i Semud poslanike smatrali lažnim." /42/ i narod Ibrahimov, i narod Lutov", /43/ "i stanovnici Medjena; a lažnim je smatran i Musa, i Ja sam nevjernicima vremena davao, zatim sam ih kažnjavao, i kakva je bila kazna Moja!" /44/ "I koliko smo naselja uništili, čiji su žitelji griješni bili, i ona su opustjela, samo su ruševine ostale! I koliko bunareva ima zapuštenih i koliko visokih palača ima praznih!" /45/ "Zašto oni po svijetu ne putuju pa da srca njihova shvate ono što treba da shvate, i da uši njihove čuju ono što treba da čuju; ali oči nisu slijepe, već srca u grudima." /46/

Umirujući Svog poslanika Muhammeda, s.a.v.s., zbog laži onih iz njegovog naroda koji su mu proturječili, Uzvišeni kaže:

"A to što te oni smatraju lažnim" - do - **"a lažnim je smatran i Musa"**, tj. premda su došli sa znakovima očitim, jasnim dokazima,

"Ja sam nevjernicima vremena davao", tj. odlagao sam im,

"zatim sam ih kažnjavao, i kakva je samo bila kazna Moja", tj. kako sam ih kažnjavao i kakve su prema njima bile Moje sankcije!

Neke selefije navode da je između Faraonovih riječi kojim se obraćao svome narodu: "Ja sam vaš vrhovni gospodar" i Allahove kazne kojom ga je uništio prošlo četrdeset godina. U "Sahihima" Buharije i Muslima prenosi se od Ebu-Musaa, a ovaj prenosi od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koji rekao je: /224/ "Allah odista silniku daje vremena dok ga ne kazni, a kada ga kazni više ga ne pušta." A zatim je proučio:

"Eto, tako Gospodar tvoj kad kažnjava sela i gradove, koji su nasilje činili. Kažnjavanje Njegovo je zaista bolno i strašno." /11:102/ Zatim Uzvišeni veli: **"i koliko smo naselja uništili"**, tj. koliko naselja sam Ja uništio, **"čiji su žitelji grješni bili"**, tj. lažnima su poslanike smatrali.

"...i ona su opustjela, samo su ruševine ostale", tj. domovi tih naselja su porušeni, a mjesta civilizacije pretrpjela velike gubitke,

"i koliko bunareva ima zapuštenih", tj. nakon gužve onih koji su na vodu dolazili i s njih se više ne poji **"i koliko visokih palača ima praznih"**, tj. visokih, utvrđenih, nedostupnih, čiji stanovnici nisu bili pošteđeni Allahove nesreće, kako to Uzvišeni veli:

"ma gdje bili, stići će vas smrt, pa kad bili i u visokim kulama." /4:78/

Govor Uzvišenog: **"Zašto oni po svijetu ne putuju"**, tj. mislima i tijelima svojim kako bi vidjeli tragove, ostatke onih koji su nestali, šta se s njima desilo i kakva se osveta i kazna sručila na njihove domove,

"pa da srca njihova shvate ono što treba da shvate i da uši njihove čuju ono što treba da čuju", tj. da pomoću toga odnosno na osnovu toga izvuku pouku.

"Ali, i oči nisu slijepe, već srca u grudima", tj. nije slijep onaj koji ne vidi, nego je slijep onaj koji ne razumije i ne shvata. Najljepše je o tome kazao Ebu-Muhammed Abdullah bin Muhammed bin Hajan al-Endelusi al-Šenterini, koji je umro 517. god.: "Onaj ko sluša zov nesreće, dozivaju ga dva donosioca vijesti o smrti: starost i oronulost. Ako ne čuješ opomenu, pa u što gledaš? U svojoj glavi dva osvješćivača imaš: sluh i vid. Gluh i slijep je samo onaj koga ni dva upućivača ne upute: oko i tradicije. Ništa vječno nije, niti vrijeme, niti svijet ovaj, niti kosmos najviši, niti svjetionika dva: Sunce i Mjesec. Dunjaluk će sigurno napustiti dva stanovnika njegova, makar se i nerado sa njim rastajali: neprosvijećeni i civilizovani."

وَيَسْتَعِجُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخَفِّفَ اللَّهُ وَعْدَهُ
وَأَنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ مِنْ قَرِيبَةٍ
أَمَلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ لِمَنْ أَحَدَثَهَا أُولَى الْمَصِيرِ ﴿٤٨﴾

"Oni od tebe traže da ih kazna što prije stigne, i Allah će ispuniti prijetnju Svoju, a samo jedan dan u Gospodara tvoga traje koliko hiljadu godina po vašem računanju." /47/ "I koliko je bilo naselja čiji su žitelji bili nepravedni kojima sam Ja kaznu odlagao, da bih, najzad, kaznio! A Meni se sve vraća." /48/

Uzvišeni se obraća Svom Poslaniku, s.a.v.s., **"Oni od tebe traže da ih kazna što prije stigne"**, tj. nevjernici koji u laž ugone i demantuju, kako to Uzvišeni veli:

"...i govore: Gospodaru naš, požuri i kazni nas, prije Dana u kojem će se račun polagati." /38:16/ Govor Uzvišenog:

"...a samo jedan dan u Gospodara tvoga traje koliko hiljadu godina po vašem računanju", tj. Uzvišeni Allah ne požuruje događaje. Hiljadu godina kod Njegovih stvorenja u odnosu na Njegovu odredbu je kao jedan dan. On je kadar da

kazni, a ako nešto odloži, pa ni jedna stvar Mu neće promaći. Zato poslije tog ajeta Allah kaže:

"...i koliko je bilo naselja čiji su žitelji bili nepravedni kojim sam Ja kaznu odlagao, da bi ih, najzad, kaznio. A Meni se sve vraća." Ibn Ebi-Hatim prenosi od Ebu-Hurejrea da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /245/ "Siromašni muslimani ući će Džennet prije bogataša na pola dana, a to je pet stotina godina." Ibn Ebi-Hatim kaže, prenoseći od Ibn-Abbasa koji o kur'anskom ajetu:

"a samo jedan dan Gospodara tvoga traje koliko hiljadu godina po vašem računanju" kaže da se pod tim danom misli na dane u kojima je Allah stvorio nebesa i Zemlju.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ
إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ نَزِرْتُ مِنَ السَّمَاءِ مَوْجِبًا لَكُمْ آيَاتٍ فَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَعْبُدُونَ
مَغْفِرَةً وَرِزْقًا كَرِيمًا ﴿٥١﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَئِكَ
أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥٢﴾

"Reci: 'O ljudi, ja sam samo opominjač jasni!'" /49/ "One koji budu vjerovali i dobra djela činili, čeka oprostaj i opskrba plemenita"; /50/ "a oni koji se budu trudili da dokaze Naše poreknu, odvrćući od njih, bit će stanovnici u Džehennemu." /51/

Pošto su nevjernici tražili od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., da se realizuje kazna, požurujući ga da ih kazna što prije stigne, Uzvišeni se obraća Svom Poslaniku riječima:

"Reci: 'O, ljudi, ja sam samo opominjač jasni!'", tj. ja sam vaš poslanik, opominjem vas, odvrćam od strašne kazne, i to je stvar koja pripada Uzvišenom Allahu. Ja nad tim nemam nikakvu nadležnost, ako bude htio, kaznu će vam ubrzati, ili, pak, odložiti.

"One koji budu vjerovali i dobra djela činili", tj. čija srca vjeruju i čija djela to potvrđuju, tj. djelima to potvrđuju,

"čeka oprostaj i opskrba plemenita", tj. oprost za loša djela koja su ranije počinili i lijepa nagrada za malo dobrih djela, a opskrba plemenita nije ništa drugo do Džennet.

Govor Uzvišenog: **"A oni koji se budu trudili da dokaze Naše poreknu, odvrćući od njih"**, tj. oni koji ljude budu odvrćali da slijede Poslanika, s.a.v.s.,

"bit će stanovnici u Džehennemu", a to je bolna i užarena Vatra, čija kazna je strašna - sačuvaj nas Bože od takve Vatre. Uzvišeni veli:

"One koji nisu vjerovali i koji su od Allahova puta odvrćali, Mi ćemo dvostrukom kaznom kazniti, zato što su pravili smutnju." /16:88/

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا إِذَا مَتَى
 أَقْبَى الشَّيْطَانُ فِي أَمْنِيَّتِهِ فَيَسْخُ اللَّهُ مَا لَوْ لِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يَحْكُمُ اللَّهُ أَيْسَرَهُ
 وَاللَّهُ عَلَيْهِ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ لِيَجْعَلَ مَا لَوْ لِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
 مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةُ قُلُوبَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَلِيَعْلَمَ
 الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ
 وَإِنَّ اللَّهَ لَهُدَادٍ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٣﴾

"Prije tebe, Mi ni jednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio. Allah bi ono što bi šejtan ubacio uklonio, a zatim bi riječi Svoje učvrstio - Allah sve zna i mudar je", /52/ "da bi ono što je šejtan ubacio učinio iskušenjem za one čija su srca bolesna i za one čija su svirepa - a nevjernici su, zaista, u beskrajnoj neslozi", /54/ "i da bi oni koji su znanjem obdareni spoznali da je Kur'an Istina od Gospodara tvoga, pa u nj povjerovali i da mu srca njihova budu sklona. A Allah će vjernike, doista, na Pravi put izvesti." /54/

Mnogi mufesiri ovdje navode događaj zvani "Kisatul-garanik" i povratak mnogih muhadžira koji su učinili Hidžru u Abesiniju vođeni mislju da su mušrici plemena Kurejš primili islam. Međutim, sve predaje imaju status "mursela" (tj. predaje koja dopire do druge generacije). Ja ne vidim da sa stanovišta ispravnosti mogu biti hadisi odnosno svrstani u kategoriju hadisa u kojima je naveden cijeli niz prenosilaca sve do Muhammeda, s.a.v.s., a Allah najbolje zna. (Pogledaj fusnotu!)

"Lažna priča" glasi ovako: "Objavljena je sura 'En-Nedžm', pa ju je Poslanik, a.s., proučio mušricima, a kada je stigao do riječi Uzvišenog: 'Šta velite za Lata i Uzaa i za Menat, treću, drugorazrednu, zar vama muško, a Njemu žensko?!', šejtan je na jezik Poslanika stavio riječi: 'Zaista su ona (božanstva) 'Garanik'; Uzvišeni i njegov šefaht je ono čemu se nada.' Ove riječi doprle su do srca svih mušrika u Meki i njihovi jezici ponavljali su ih i rekli su: 'Zaista se Muhammed vratio svojoj prvotnoj vjeri i vjeri svog naroda.' Kada je Poslanik stigao do kraja sure 'En-Nedžm', učinio je sedždu i učinili su sedždu svi prisutni, i muslimani i mušrici. Oba tabora su se začudila, a muslimani nisu čuli to što je šejtan 'šapnuo' Poslaniku, a.s. Taj događaj proćuo se među ljudima, a šejtan ga je proširio sve dok se to nije proćulo među muslimanima koji su se bili iselili u Abesiniju. Oni su među sobom govorili da su mušrici u Meki primili islam pa su se, što su brže mogli, vratili u Meku. A Allah je uklonio ono što je

šejtan ubacio, a zatim je Svoje riječi učvrstio i saćuvao od izmišljotine Svoga Poslanika: ⁴⁶²

"Prije tebe Mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije kad bi on što kazivao u kazivanje njegovo nešto ubacio. Allah bi ono što bi šejtan ubacio uklonio, a zatim bi riječi svoje učvrstio - Allah sve zna i mudar je. Da bi ono što je šejtan ubacio učinio iskušenjem za one čija su srca bolesna, i za one čija su svirepa - a nevjernici su, zaista, u beskrajnoj neslozi."

Pošto je Allah pojasnio Svoje određenje i očistio Poslanika od šejtanske govora, mušrici su se ponovo vratili svojim zabludama i neprijateljstvu spram muslimana, koje je sada bilo jaće. Velim (Ibn-Kesir) da ovaj slučaj spominje u "Siri", na sličan način, i Muhammed bin Ishak. Sve te predaje ne sežu do Poslanika i isprekidane su, a Allah najbolje zna. Slučaj navodi i El-Begavi postavljajući pitanje kako se nešto ovako moglo uopće desiti uz zagarantovanu

⁴⁶² Ja sam rekao: "Kisatul-garanik" nešto je najopasnije što su smislili heretici... udarajući na Allahovu jednoću i Kur'an kako bi odvratili muslimane od njihove prave vjere, a Allah ćuva Svoju vjeru, pomaže je, pa makar to nevjernicima bilo i nepravdo. Mada je taj slučaj smišljena laž i apokrifan, on je i ništavan, deplasiran iz nekoliko razloga:

(1) oprečnost i nepogrešivost, koja je svojstvena svim poslanicima, jer bi tada postojala inače nepostojeća mogućnost dominacije šejtana nad Poslanikom, s.a.v.s., u nećem najuzvišenijem, u ćemu je nepogrešivost nužna, a to je vahj (objava Kur'ana), te oprečnost rijećima Uzvišenog: "Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i, zaista, ćemo nad njim bdjeti" (15:9), te rijećima Uzvišenog: "Ti nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim, osim nad onima koji te budu slijedili, od onih zalutalih." (15:42)

(2) Kontekst sure "Nedžm" i neprijemljivost tog konteksta na slučaj "Garanik", jer Allah, dž.š., u suri osuđuje, kori Lata, Uzaa, Menata i trećeg, najmanje cijenjenog, rijećima:

"To su samo imena koja ste im vi i precu vaši nadjenuli, Allah o njima nikakav dokaz nije poslao." (53:23) Kako da o njima kaže da su to uzvišene lijepe, mlade osobe, u ćiji se šefaht ćovjek uzda!!!!, hvaleći njihova božanstva kako to oni tvrde pa da ih zatim osuđuje rijećima: "Šta kažete o Latu i Uzau i Menatu, trećoj najmanje cijenjenjoj? Zar su za vas sinovi, a za Njega ćeri? To bi tada bila podjela nepravedna. To su samo imena koja ste im vi i precu vaši nadjenuli. Allah o njima nikakav dokaz nije poslao." (15:19-23)

Je li razumno, ima li logike da Allah hvali božanstvo kojim Mu nevjernici pripisuju druga, a zatim to isto božanstvo Allah kori i osuđuje. Bože saćuvaj da tako nešto bude objavljeno ili da njegov Poslanik o Allahu kaže nešto što Allah nije rekao! Ovako nešto ćovjek ne može uopće reći niti tako nešto razum može prihvatiti.

(3) Rijeć "garanik" ... ne navodi se u poeziji arapskih pjesnika, ni u njihovim govorima, koji bi opisali njihova božanstva, niti se, pak, susreće u njihovom govornom jeziku. Nazivi "gatnuk" i "garnik" navode se kao imena za crnu i bijelu vodenu pticu, te kao ime za lijepog bjelopotog mladića. 'Ništa od toga', kako kaže Šejh Muhammed Abduhu, 'ne odgovara i ne podudara se sa znaćenjem božanstva ili pak opisom božanstva kod Arapa.'

(4) Poslanik koji je poslan da poruši opaka i lažna božanstva i da poziva Allaha, Koji sudruga nema, Poslanik koji nije govorio laži ni u džahilijetu - predislamskom periodu, što je znano i njegovim suvremenicima, onaj koji na ljude nije lagao, pa kako da na Allaha kaže nešto što On nije rekao. Slučaj "Garanik" nema nikakve osnove. To je režija koju je smislila grupa koja nastoji islamu napraviti podvalu (pogledaj knjigu Muhammeda Husejn Hejkel: "Hajatu Muhammedi, s.a.v.s.") Ko želi širu naućnu informaciju, neka konsultuje knjigu: "Nasbul medžanik li nesfi kisatil garanik" od našeg ućenog brata šejha Muhammeda Nasiruddin al-Albanija, da mu Allah produći život i da mu daruje svoju nagradu.

nepogrešivost, od Allaha koju je Uzvišeni dao Svom Poslaniku, s.a.v.s. Zatim prenosi odgovore ljudi od kojih je najzanimljiviji taj da je to šejtan ubacio u uši mušrika, a oni su povjerovali da potječe od Poslanika, s.a.v.s., a ustvari nije tako. To je učinio šejtan, a ne Muhammed, s.a.v.s., a Allah najbolje zna.

I tako su odgovori apologetičara bili razni. To je pod pretpostavkom da je taj slučaj istinit!!! Međutim, događaj nije istinit!

Govor Uzvišenog:

"...a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio." Ovdje Allah tješi Svog Poslanika, s.a.v.s., u smislu neka te to ne uznemirava i neka kod tebe ne stvara sumnju... Poslanicama i vjerovjesnicima prije tebe su se događale slične stvari.⁴⁶³

"Allah bi ono što bi šejtan ubacio uklonio."

Ibn-Abbas kaže: "To što bi šejtan ubacio Uzvišeni Allah bi to otklonio."

"a zatim bi riječi Svoje učvrstio - Allah sve zna", tj. stvari i događaje koji će se desiti i od Njega ništa skriveno nije, **"i mudar je"**, tj. u Svom određenju, stvaranju i odredbi. Njemu pripada savršena mudrost i snažna argumentacija. Zbog toga Uzvišeni veli:

"Da bi ono što je šejtan ubacio učinio iskušenjem za one čija su srca bolesna", tj. sumnjom, širkom, poput mušrika, **"i za one čija su svirepa"**. Mukatil bin Hajjan kaže da su to su židovi. **"A nevjernici su zaista u beskrajnoj neslozi"**, tj. u zabludi, proturječnosti i protivljenju koje je daleko od Istine i Spoznaje.

"Da bi oni koji su znanjem obdareni spoznali da je Kur'an Istina od Gospodara tvoga, pa u njegov povjerovali." Tj. da bi oni koji

vjeruju spoznali Allaha i Njegova Poslanika i zahvaljujući Njemu bili u stanju razlikovati Istinu od neistine. To što smo ti objavili Istina je od Gospodara tvoga, koju je po Svom znanju objavio, štiteći je i čuvajući je da se s njom ne bi pomiješalo nešto što nije Istina, **"pa u nj povjerovali"**; tj. Kur'an smatraju Istinom i njemu se pokoravaju.

"I da mu srca njihova budu sklona", tj. potčinjena i ponizna.

"Allah će vjernike, doista, na Pravi put izvesti." Na dunjaluku će ih ka Istini voditi, čineći da se neistini suprotstavljaju, a na ahiretu će ih uvesti u Džennet, a udaljiti od Džehennema.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّىٰ نَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَهُ
عَقِيبُهُ ﴿٥٥﴾ الْمَلِكُ يُؤَمِّدُ لِلَّهِ يَتَكَلَّمُ بِبَيْنِهِمْ فَأَلْزَمَهُ الْكَيْدَ وَالْقَوْلُ الْأَثْبِتَ
فِي جَهَنَّمَ الْغَايَةِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ
عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥٧﴾

"A nevjernici neće prestati da u nj sumnjaju, sve dok im iznenada smrt ne dođe ili dok ne osjete patnju na onom svijetu."/ 55/ "Tog dana vlast će samo Allah imati, On će im suditi. A vjernici i oni koji su dobra djela činili bit će u dženetskim baščama uživanja", /56/ "a nevjernici i oni koji su ajete Naše poricali, oni će patnju sramotnu imati."/ 57/

Uzvišeni kazuje da su oni nevjernici koji će neprestano sumnjati u Kur'an,

"sve dok im iznenada smrt ne dođe"; tj. dok ih iznenada blagostanje njihovo ne zaslijepe. U govoru Uzvišenog:

"ili dok ne osjete patnju na ovom svijetu", tj. na Danu sudnjem, koji nema noći, o čemu Uzvišeni veli:

"Tog dana vlast će samo Allah imati. On će im suditi." Slične su riječi Uzvišenog: **"Vladara Dana sudnjeg."/ 1:3/** Govor Uzvišenog:

"Vjernici i oni koji su dobra djela činili", tj. njihova srca vjerovala su i postupali su shodno znanju svome.

"A nevjernici i oni koji su ajete Naše poricali", tj. njihova srca su nijekala Istinu, smatrala je lažnom, suprotstavljala su se poslanicima i sa njihovim sljedbenicima i ponašali se oholo. **"Oni će patnju sramotnu imati"**, tj. kao naknadu, zato što su se oholo držali spram Istine, shodno riječima Uzvišenog: **"Oni koji iz oholosti neće da Mi robuju - ući će, sigurno, u Džehennem, poniženi"**, tj. prezreni.

⁴⁶³ Ja sam rekao: "U pogledu značenja da je svaki vjerovjesnik prije tebe želio to što i ti želiš da tvoj narod vjeruje i da prihvati vjeru. Obračali su se svome narodu onako kako se i ti obraćaš, predočavajući različite razloge naputka, a šejtan je ubacio to što je ubacio... Uz to što si im ti govorio, govorio im je i šejtan nešto drugo, uvjeravajući ih da je to tvoj govor, a oni znali ništa drugo osim da je to tvoj govor. S tobom su se slagali, ali ne u suštini s onim što ti kažeš, nego s onim što su čuli od šejtana, istovremeno vjerujući da je to tvoj govor. Ti si mislio da je njihova saglasnost identična onome što si ti govorio. Tvoje kazivanje je proisteklo zbog očitosti njihove upute, kao što je njihovo činjenje sedžde koje su učinili na kraju proučene sure "En-Nedžm", jer ti nisi znao što je šejtan ubacio u njihove uši. Uzvišeni Allah motri nad Istinom, koja je trijumfovala nad onim što je šejtan ubacio otklonivši tu neistinu, učvrstivši Svoje riječi koje ti je objavio da ih dostaviš u potpunosti onako kako su objavljene. Allah zna i ono što će se desiti i od Njega ništa nije skriveno. U Svom određenju, stvaranju i naredbama On je mudar. Njemu pripada potpuna mudrost, i konačna argumentacija. Hvaljeni Allah objašnjava zbog čega je tako odredio, neka je uzvišena Njegova mudrost, pa kaže: **"da bi ono što je šejtan ubacio učinio iskušenjem za one čija su srca bolesna i za one čija su svirepa"**, tj. mušricima kojima je njihov poslanik klasificirao načine upute, pa opet nisu bili na Pravom putu. Allah ih je nasamario povećavajući im zabludu kao kaznu zbog njihovog nevjerovanja i tvrdoglavosti na način kako to Uzvišeni veli: **"...a onome koji tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim, njemu ćemo Džehennem pripremiti."** (92:8-10) Što se tiče vjernika koji su prihvatili ono što je najljepše, njima će Allah Džennet pripremiti, iman će im povećati, ka Istini ih uputiti i učiniti ih sretnim i na ovom i na budućem svijetu.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا
لِيَرْزُقَهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لِيَدْخُلَهُمْ
مُدْخَلًا رِضْوَانَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ * ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ
مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصَرِنَهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

"Allah će, zaista, lijepo nagraditi one koji su svoj rodni kraj napustili da bi se na Allahovu putu borili, pa zatim poginuli ili umrli - jer Allah najbolje nagrađuje." /58/ "On će ih u mjesto kojim će oni biti zadovoljni, doista, uvesti! - A Allah sve zna i blag je." /59/ "Eto tako! A onome ko istom mjerom uzvрати za učinjeno zlo, i kome opet nepravda bude učinjena, Allah će, sigurno, pomoći - Allah je Onaj Koji grijehe poništava i Koji ih prašta." /60/

Uzvišeni kazuje o onome koji učini hidžru na Allahovom putu, želeći Njegovo zadovoljstvo i nagradu, koji u ime Allaha i Njegovog Poslanika naputi svoje mjesto boravka da bi pomogao vjeru Allahovu, a zatim u borbi bude ubijen ili pak umre prirodnom smrću, taj je stekao, kako to Uzvišeni veli, veliku nagradu:

"A onome ko napusti svoj rodni kraj radi Allah i Poslanika Njegova, pa ga stigne smrt, nagrada od Allaha njemu je sigurna." /4:100/ Govor Uzvišenog: **"Allah će njih zaista lijepo nagraditi"** dajući im iz Svog izobilja i opskrbe u Džennetu ono sa čime će biti zadovoljni.

"Jer Allah najbolje nagrađuje, On će ih u mjesto kojim će oni biti zadovoljni doista uvesti" tj. Džennet kako to Uzvišeni veli:

"I ako bude jedan od onih koji su Allahu bliski - udobnost i opskrba lijepa i dženetske blagodeti njemu." /56:88-89/ Uzvišeni govori da je takav stekao rahatluk, opskrbu i dženetske bašče kako to ovdje Uzvišeni reče: **"Allah će njih zaista lijepo nagraditi"**, a zatim veli:

"On će ih u mjesto kojim će oni biti zadovoljni odista uvesti!" A Allah sve zna. Za onoga koji učini hidžru i koji se bori na Njegovom putu i koji to zaslužuje **"i blag je"**, tj. milostiv je i grijehe im oprašta i iskupljuje grijehe od njih zato što se na Allaha oslanjaju.

Ibn Ebi-Hatim kaže, prenoseći od Ebu-Kubejla i Rebie bin Sejf al-Mearifija, koji kažu: "Bili smo na Rodosu, a sa nama je bio Fedalet bin Ubejd al-Ensari, ashab Božijeg Poslanika, s.a.v.s. Prošao je pored dvije dženaze od kojih je jedna bila ubijena, a druga umrla osoba prirodnom smrću. Ljudi su se nadnosili nad onim koji je bio ubijen na Allahovom putu, a Fedalet bin Ubejd će reći: 'Šta je to, vidim ljudi naginju jednoj dženazi, a zapostavljaju drugu?' Odgovorili su: 'Ovaj je

ubijen na Allahovom putu', a Fedalet će reći: 'Tako mi Allaha, ja bih bio presretan da budem proživljen iz bilo kojeg od ova dva kabura.'" Poslušajte Allahov govor:

"One koji su svoj rodni kraj napustili da bi se na Allahovu putu borili, pa zatim poginuli ili umrli." Učio je ajet sve dok nije došao do kraja.

"Eto tako! A onome ko istom mjerom uzvрати za učinjeno zlo..." Ajet je objavljen u povodu jedne izvidnice sastavljene od ashaba koji su sreli grupu mušrika za vrijeme mjeseca muharrema. Muslimani su pokušali odvratiti mušrike od borbe u "svetom mjesecu", ali su to oni odbili i napali muslimane, a oni su im uzvratili i Allah im je pomogao. **"Allah je Onaj Koji grijehe poništava i Koji ih prašta."**

ذَلِكَ
بِأَنَّ اللَّهَ يُرْسِلُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُرْسِلُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ
بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

"Eto tako! A Allah smjenjuje noć danom, a dan noću, i Allah je Onaj Koji sve čuje i sve vidi." /61/ "To je zato što je Allah - Istina, a oni kojima se oni, pored Allaha, klanjaju - laž, i zato što je Allah Uzvišen i Veliki." /62/

Uzvišeni upozorava da je On Stvoritelj, suveren u stvaranju onoga što želi, u smislu da smjenjuje noć danom, dan noću, izvodi jedno iz drugog, drugo iz prvog. Ponekad noć produži, a dan skрати, kao što je to zimi, a ponekad odulji, a noć opet skрати, kao što je to u ljetnom periodu.

Govor Uzvišenog: **"A Allah je Onaj Koji sve čuje i vidi"**, tj. Onaj Koji čuje govor Svojih robova, Onaj Koji ih vidi, i nijedno njihovo stanje nije Mu skriveno. Nakon objašnjenja da je On u Svom bitisanju neprikosnoven, Onaj Koji sudi i čiju presudu niko ne može pobiti, Uzvišeni veli:

"To je zato što je Allah Istina", tj. Gospodar Jedini dostojan obožavanja.

"A oni kojima se oni, pored Allaha klanjaju - laž", tj. sve što je predmet obožavanja mimo Allaha laž je, jer ne može donijeti niti štetu niti korist.

Govor Uzvišenog: **"I zato što je Allah Uzvišen i Velik"**, kako to Hvaljeni veli:

"On je Svevišnji, Veličanstveni." /2:255/

Uzvišeni veli: **"On je Veličanstveni i Uzvišeni." /13:9/** Svaka stvar je pod Njegovom upravom. On je Veličanstven i nema veličanstvenijeg od Njega, Svevišnji je i nema svevišnjeg od Njega, Velik i nema većeg od Njega. Uzvišeni je od grijeha čist i daleko je od onoga što preko svake mjere govore silnici i oni koji napadaju.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَصُخِرَ
الْأَرْضُ فَخَضِرَةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مِمَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفَلَكَ
بَحْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرٍ مِنْهُ وَيُتَسَّكُ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بَإِذْنِهِ إِنَّ
اللَّهَ بِآيَاتِهِ لَسِرٌّ وَفَرَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ
يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿١٩﴾

"Zar ne vidiš da Allah s neba spušta kišu od koje zemlja zazeleni? - Allah je zaista dobar i sveznajući." /63/ "Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji? Allah, doista nije ni o kome zavisano, i On je jedini hvale dostojan!" /64/ "Zar ne vidiš da je Allah sve što je na Zemlji vama podredio, pa i lađe koje, voljom Njegovom, morem plove? On drži ono što je na nebu da ne bi palo na Zemlju, osim ako On to dopusti. - Allah je, uistinu, prema ljudima blag i milostiv." /65/ "On vam daje život i zatim će vam ga oduzeti i poslije vas opet oživiti, čovjek je, zaista, nezahvalan!" /66/

To što neplodnu zemlju On kišom sa neba oblije, također je dokaz moći Njegove

"...od koje zemlja zazeleni", poput riječi Uzvišenog:

"Ali kad na nju kišu spustimo, ona ustrepće i uzbuja" /22:5/, tj. nakon što je bila neplodna, plodnom postaje. **"Allah je zaista dobar i sveznajući"**, tj. sve što je na Zemlji poznaje i od zrnevlja, makar bilo i najsitnije, i ništa Mu skriveno nije. On daje da do svakog tog zrna dospije njegovo

sledovanje vode i daje da time nikne, kako to kaže Lukman, a.s.:

"O sinko moj, dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima, ili u zemlji, Allah će na vidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je sveznajući." /31:16/ Govor Uzvišenog:

"Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji", tj. sve što je na nebesima i na Zemlji samo Njemu pripada, i On sudruga nema.

"Allah, doista, nije ni o kome zavisano, i On je jedini hvale dostojan", tj. od svega drugog neovisan, Onaj Koji je u svakoj situaciji dostojan hvale Svojih robova.

Govor Uzvišenog:

"Zar ne vidiš da vam je Allah sve što je na Zemlji vam podario", tj. životinje, anorganske materije i usjeve.

"Pa i lađe koje, voljom Njegovom, morem plove", tj. Njegovim rukovođenjem, blagošću plove pučinom, kako bi došlo do trgovačke razmjene i razmjene potreština među gradovima.

"On drži ono što je na nebu da ne bi palo na Zemlju, osim ako On to dopusti", tj. da hoće nebesima bi dopustio da padnu na Zemlju i da unište ono što je na njoj. Međutim, Uzvišeni Allah iz Svoje milosti, blagosti i moći drži i ono što je na nebu, da ne bi palo na Zemlju. Zbog toga Hvaljeni veli:

"Allah je, uistinu, prema ljudima blag i milostiv", tj. uprkos nevjerovanju njihovom, kako to Uzvišeni veli:

"Gospodar tvoj ljudima prašta i uprkos zulumu njihovu, ali Gospodar tvoj doista i strahovito kažnjava." /13:6/

Govor Uzvišenog:

"On vam daje život i zatim će vam ga oduzeti, i poslije vas opet oživiti, a čovjek je, zaista, nezahvalan", tj. kako da Allahu druga pripisujete i uz Njega nešto drugo obožavate! A On je neovisan od stvorenja i od bilo kakvih potreština. **"On vam daje život"**, tj. stvorio vas je iz ničega:

"Zatim će vam ga oduzeti i poslije vas opet oživiti", tj. oživit će vas na Danu sudnjem, ali je odista čovjek na Allahovim blagodatima nezahvalan i poriče ih.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ
فَلَا يَسْتُرِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَأَدْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿١٧﴾
وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

"Svakoj vjerskoj zajednici propisali smo vjerozakon prema kome je trebalo da se vlada, i ne dozvoli, nikako, da se s tobom o tome raspravlja. Ti pozivaj svome Gospodaru,

jer ti si, uistinu, na Pravom putu." /67/ "A ako se oni budu s tobom prepirali, reci: 'Allah dobro zna ono što vi radite!'" /68/ "Allah će vam na Sudnjem danu presuditi o onome u čemu se razilazite." /69/

Riječ u osnovi znači mjesto koje je čovjek uobičajio posjećivati bilo radi dobra ili, pak, zla. Zbog toga su obredi hadža tako nazvani, jer su ljudi posjećivali ta mjesta.

Govor Uzvišenog: **"Svakoj vjerskoj zajednici propisali smo vjerozakon prema kome je trebalo da se vlada"**, tj. put kojeg su trebali slijediti, a lična zamjenica se odnosi na mušrike koji su imali svoja mjesta za obrede i ideologije. Oni su to činili protivno Allahovoj volji i odredbi

"i ne dozvoli, nikako, da se s tobom o tome raspravlja", tj. neka njihove težnje i postupci na tebe ne ostave traga i neka te ne odvrte do Istine koju ti zastupaš. Zbog toga Uzvišeni veli:

"Ti pozivaj svome Gospodaru, jer ti si, uistinu, na Pravom putu", tj. jasnom Pravom putu, koji cilju vodi, a što je identično govoru Uzvišenog:

"I neka te oni nikako ne odvrte od Allahovih riječi, kada ti se objave, i pozivaj Gospodaru svome." /28:87/ Govor Uzvišenog:

"A ako se oni budu s tobom prepirali, reci: 'Allah dobro zna ono što vi radite'", identičan je riječima Uzvišenog:

"I ako te oni budu u laž utjerivali, ti reci: 'Meni moja, a vama vaša djela, vi nećete odgovarati za ono što je radim, a je neću odgovarati za ono što vi radite.'" /10:41/

Govor Uzvišenog: **"Allah dobro zna što vi radite"**, jaka je prijetnja i obećanje čvrsto shodno riječima Uzvišenog:

"On dobro zna šta o Kur'anu govorite, On je dovoljan svjedok i meni i vama." /46:8/ O ovome Uzvišeni kaže:

"Allah će vam na Sudnjem danu presuditi o onome u čemu se razilazite." Ova konstatacija je poput riječi Allahovih:

"Zato ti pozivaj i budi istrajan, onako kako ti se naređuje, a ne povodi se za prohtjevima njihovim, i reci: 'Ja vjerujem u sve Knjige koje je Allah objavio.'" /42:15/

أَلَمْ تَعْلَم أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧١﴾

"Zar ne znaš da je Allahu poznato sve što je na nebu i na Zemlji? To je sve u Knjizi, to je, uistinu, Allahu lahko!" /70/

Uzvišeni govori da On o Svojim stvorenjima posjeduje savršeno znanje i da ono obuhvata sve što je na nebesima i na Zemlji. Njegovo znanje na nebesima i na Zemlji ne izmiče ni jedan trun, pa mu ništa manje niti veće od toga. Uzvišeni je o svim stvorenjima imao znanje prije nego što su ta stvorenja postala, a tako je upisano u Njegovoj Knjizi, u "Levhi-mahfuzu", što je potvrđeno i u Muslimovom "Sahihu" od Abdullaha bin Amra, koji je prenio da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /246/ "Allah je odista odredio odredbe stvorenjima prije stvaranja nebesa i Zemlje za 50 hiljada godina, kada je njegov prijesto još bio na vodi."/ U "Sunenima", prema hadisu kojeg prenosi skupina ashaba, stoji da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao: /247/ "Prvo što je Allah stvorio je pero, rekavši mu da piše. 'Šta da pišem?', upitalo je pero. **Piši ono što će biti!**", pa je pero bilježilo ono što će biti do Sudnjeg dana." To je zapravo govor Uzvišenog Poslaniku Njegovom, s.a.v.s.

"Zar ne znaš da je Allahu poznato sve što je na nebu i na Zemlji!?" Ovo je samo potvrda da je Uzvišeni savršeno dobro znao i prije toga šta će oni učiniti. Prije stvaranja znao je da će nešto biti po svom izboru pokorno, a da će nešto drugo po svom izboru biti opet nepokorno. To je kod Allaha zapisano i o svakoj stvari On znanje posjeduje bez ikakve teškoće, i to je Njemu lahko. O tome Uzvišeni veli:

"To je sve u Knjizi, to je, uistinu, Allahu lahko."

وَيَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا الظَّالِمِينَ
مِنْ بَصِيرَةٍ ﴿٧١﴾ وَإِذْ أَنْتَ عَلَىٰ عِلِّيِّهِمْ آيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ نَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا
الْمُنْكَرِيكَ أَدُونِ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ كُمْ
بَشَرٌ مِّنْ ذِكْرِكُمْ أَتَارَوْعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَسْخَرُونَ لَكُمْ

"Mnogobošci se, pored Allaha, klanjaju onima za koje im On nije poslao nikakav dokaz, i o njima sami ništa ne znaju. A mnogobošcima neće niko pomoći." /71/ "A kad im se Naši jasni ajeti kazuju, ti primjećuješ veliko negodovanje na licima onih što ne vjeruju, koji umalo da ne nasrnu na one koji im riječi Naše kazuju. Reci: 'Hoćete li da vam kažem što

će vam biti mrže od toga? - Vatra kojom Allah nevjernicima prijeti, a grozno će ona prebivalište biti." /72/

Uzvišeni iznosi kazivanje o mušricima, koji mimo Allaha obožavaju one za koje im On nije poslao nikakav dokaz, odnosno znak, argument. Govor Uzvišenog:

"Mnogobošci se, pored Allaha, klanjaju onima za koje im On nije poslao dokaz", poput je riječi Njegovih:

"A onaj koji se, pored Allaha, moli drugom bogu, bez ikakva dokaza o njemu, pred Gospodarom svojim će račun polagati, i nevjernici ono što žele neće postići." /23:117/ Govor Uzvišenog: **"I o njima sami ništa ne znaju."**

Ono što obožavaju preuzeli su od svojih predaka, bez ikakva dokaza i argumenta, jer im je to šejtan uljepšavao. Zbog toga im se Uzvišeni prijeteći obraća: **"A mnogobošcima neće niko pomoći",** tj. spasiti ih od Allaha, od kazne koja na njih bude sručena, zatim Uzvišeni veli:

"A kad im se naši jasni ajeti kazuju", tj. kad im se navode kur'anski ajeti koji upućuju na to da nema drugog boga osim Allaha i da su poslanici njegovi Sušta Istina,

"koji umalo da nasrnu na one koji im riječi Naše kazuju", tj. koji umalo da ne šćepaju one koji ih na Istinu podsjećaju. **"Reci",** o Muhammede, ovima:

"Hoćete li da vam kažem što će vam biti mrže od toga? - Vatra kojom Allah nevjernicima prijeti", tj. Džehennem i džehenemska patnja i kazna, koja je gora i strašnija od onoga čime ste vi svojim rukama i jezicima plašili i bičevali miljenike Allahove, one koji su na Zemlji vjerovali. Ahiretska patnja zbog toga što niste vjerovali i što ste Allahove miljenike tlačili, bit će veća od zla koje se vi njima nanijeli. Govor Uzvišenog: **"Grozno će ona prebivalište biti",** tj. užasan je Džehennem kao boravište, mjesto povratka i prebivalište.

يَا أَيُّهَا
النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلُ مَا سْتَعْمَلُونَ إِنَّ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا

ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِن يَسئُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ
ضَعْفَ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ ﴿٧٢﴾ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَعَزِيزٌ
عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

"O ljudi, evo jednog primjera, pa ga poslušajte: 'Oni kojima se vi, pored Allaha. klanjate, ne mogu nikako ni mušicu stvoriti, makar se radi nje sakupili. A ako bi im mušica nešto ugrabila, oni to ne bi mogli od nje izbaviti, nejak je i onaj koji traži i ono što se traži!'" /73/ "Oni ne poznaju Allaha kako treba, a Allah je, uistinu, moćan i silan." /74/

Uzvišeni upozorava na niskost i prezrenost kipova, te da su oni koji ih obožavaju ograničene pameti.

"O ljudi, evo jednog primjera", tj. primjera kojeg ne odobravaju oni koji nisu spoznali Allaha i koji Mu čine širk. **"pa ga poslušajte",** tj. počujte i shvatite:

"Oni kojima se vi, pored Allaha, klanjate, ne mogu nikako ni mušicu stvoriti, makar se radi nje sakupili", tj. makar se i okupili da mušicu stvore ne bi to bili u stanju. Buharija i Muslim navode preko Amareta, a ovaj od Ebu-Zerre, a on od Ebu-Hurejrea da je Allahov Poslanik rekao: /248/ "Uzvišeni Allah rekao je: *'Ko može učiniti veće nasilje od onoga ko naumi stvoriti nešto poput onoga što sam Ja stvorio. Pa neka stvore zrno kukuruza, pa neka stvore zrno ječma.'*"

Uzvišeni veli: **"A ako bi im mušica nešto ugrabila, oni to ne bi mogli od nje izbaviti",** tj. oni su nemoćni da stvore jednu mušicu, nemoćni su da joj se suprotstave, a bolje rečeno - ne mogu joj se osvetiti uzimajući od nje nešto što je vrijedno i ukoliko bi i željela da to vrati ne bi bila u stanju da to učini, a mušica je najslabije i najbeznačajnije Allahovo stvorenje.⁴⁶⁴ Zbog toga Uzvišeni veli:

"Oni ne poznaju Allaha kako treba", tj. ne znaju Allahovu veličinu i moć, kada obožavaju neko drugo božanstvo mimo Allaha, koje nije u stanju da se suprotstavi ni mušici, ili da pak, izbavi ono što je njega ugrabljeno. **"A Allah je, uistinu, moćan i silan."**

⁴⁶⁴ Rekao sam: "Allah je znao da će Njegovi robovi otkriti sićušna stvorenja - mikroba, a "mušica" je, može biti, naziv vrste tih mikroba, koji se mogu vidjeti samo pomoću mikroskopa koji uvećava na hiljade puta i koji napadaju tijelo onoga koji je obožavan mimo Allaha. To lažno božanstvo ne može sebe odbraniti od mikroba, izuzev ako je to volja Uzvišenog Allaha. Oni napadaju tijelo, a on nije u stanju da se od njih odbrani. Oni koji obožavaju lažno božanstvo, zasigurno znaju da je njihovo božanstvo na najnižem stupnju nemoći... Isto tako znaju i svjesni su da je to božanstvo podređeno Uzvišenom Allahu. Ali uz sve to... ovim lažnim božanstvima preostaju takvi koji svojom pokornošću griješe prema Uzvišenom Allahu zato što ta božanstva prizivaju i u dobru i u zlu, te im pripisuju svojstva koja dolikuju samo Allahu. Sve to čine tražeći pomoći od njih. U raznoraznim obredima se okreću prema njima, svejedno bila ta božanstva živa ili mrtva. Gospodaru naš, ne dopusti srcima našim da skrenu, kad si nam već na Pravi put ukazao!

Onaj kad nečemu kaže - budi - i ono bude. On je od svega jači i moćniji, sve nadmašuje, potčinjava i pokorava. Njegovoj veličini i moći protivljenja i suprotstavljanja nema, On je jedan i Svemoguć je.

اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ
بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾

"Allah odabire poslanike među melekima i ljudima - Allah sve čuje i sve vidi." /75/ "On zna šta su uradili i šta će uraditi. A Allahu se sve vraća." /76/

Uzvišeni ističe da on između meleka poslanike odabire. Shodno Svojoj volji, po Svom određenju i Sebi svojstven način. I između ljudi bira poslanike, da bi Poslanicu njegovu dostavili. **"Allah sve čuje i sve vidi"**, tj. čuje govor Svojih robova, vidi i zna ko od njih to zaslužuje, kako to Allah reče: **"a Allah dobro zna kome će povjeriti poslanstvo svoje"** /6:124/, te govor Uzvišenog:

"On zna šta su uradili i šta će uraditi. A Allahu se sve vraća." Tj. On zna šta će učiniti Njegovi poslanici sa onim sa čime ih je poslao, a od onoga što oni čine Njemu ništa skriveno nije, kako to On veli:

"On tajne zna i On tajne Svoje ne otkriva nikome osim onome koga On za poslanika odabere, - sve do - On zna broj svega što postoji." /72:26-28/ Kako je hvaljen onaj ko ima kontrolu nad njima i koji nad njima bdije i koji je svjedokom onoga što im je kazano.

"O poslanice, kazuj ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga. Ako ne učiniš onda nisi dostavio Poslanicu Njegovu - a Allah će te od ljudi štiti." /5:67/

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٦﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَثَلًا بِيَوْمِ أُبَيٍّ هُوَ سَمَّاكُمْ
الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلِ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ
وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٦﴾

"O vjernici, namaz obavljajte i Gospodaru svome ibadet činite, i dobra djela činite da biste postigli ono što želite." /77/. "I borite se, Allaha radi, onako kako se treba boriti! On je vas izabrao i u vjeri vam nije ništa teško propisao, u vjeri pretka vašeg Ibrahima. Allah

vas je odavno muslimanima nazvao, i u ovom Kur'anu, da bi Poslanik bio svjedok protiv vas, i da biste vi bili svjedoci protiv ostalih ljudi. Zato, namaz obavljajte i zekat dajite i u Allaha se pouzdajte. On je Gospodar vaš, i to kakav Gospodar i kakav zaštitnik!" /78/

Imami su se - Allah im se smilovao - razišli po pitanju propisanosti ove druge sedžde u suri "El-Hadž", a tačnije je da je ona propisana na osnovu hadisa Ukbeta bin Amira, koji od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., prenosi sljedeće: /249/ "Sura 'Hadž' odlikovana je sa dvije sedžde, pa onaj koji neće učiniti te dvije sedžde, neka je ne uči." Govor Uzvišenog:

"I borite se, Allaha radi, onako kako se treba boriti", tj. svojim govorom, imecima i životima.

Govor Uzvišenog: **"On vas je izabrao"**, tj. u odnosu na ostale narode Allah vas je odabrao, odlikovao vas, dao vam prednost i počastio vas najčasnijim poslanikom i najsvršenijim vjerozakonom,

"i u vjeri vam ništa teško nije propisao", tj. nije vam stavio u zadaću ono što bi vam bilo teško a da vam nije dao nekakvu lakšu mogućnost i izlaz. Namaz, koji je najviši postulat islama nakon kelimei-šehadeta, klanja se i kompletan i skraćeno, sastavljeno idući pješice, jašući, okrenut ili neokrenut prema Kibli, stojeći, ležeći i na druge olakšavajuće načine. Kad su u pitanju ostali farzovi i obaveze, o tome Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao je: /250/ "Poslan sam pravom vjerom koja je tolerantna i popustljiva." Kada je poslao Muazu i Ebu-Musaa u Jemen, Božiji Poslanik, s.a.v.s., im rekao je /251/ "Lijepo postupajte i nemojte izazivati odbojnost, olakšavajte, a ne otežavajte!"

Zbog toga Ibn-Abbas o riječima Uzvišenog:

"I u vjeri vam ništa teško nije propisano" kaže: "Znači: 'od neprijatnosti, uznemiravanja."

Govor Uzvišenog: **"...u vjeri pretka vašeg Ibrahima."** Značenje ovog ajeta je poput riječi Uzvišenog:

"Reci: 'Mene je Gospodar moj na Pravi put uputio, u pravu vjeru, vjeru Ibrahima pravovjernika", /6:161/ i govor Njegov:

"Allah vas je odavno muslimanima nazvao", tj. Allah Uzvišeni vas je nazvao muslimanima od ranije, u prethodnim Knjigama **"a i u ovom Kur'anu."**

Nesaija prenosi od Harisa el-Eš'arija da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: /252/ "Ko se bude dozivao na predislamski (džahilijetski) način, bit će od onih koji će klečati u Džehennemu." Jedan čovjek je upitao: "Allahov Poslanice, i ako bude klanjao i postio?" Odgovorio je: "I ako bude klanjao i postio. Vi se dozivajte onako kako vas je Allah imenovao: muslimanima, pravovjernima, Allahovim robovima!" Allah Uzvišeni kaže:

"...da bi Poslanik bio svjedok protiv vas, i da biste vi bili svjedoci protiv ostalih ljudi." Tj.

On vas je učinio pravednom i odabranom zajednicom koja je poznata po svojoj pravednosti među drugim zajednicama da biste vi bili na Sudnjem danu

"svjedoci protiv ostalih ljudi", jer će tada sve zajednice priznati njeno preimućstvo i prednost nad svakom drugom zajednicom, pa će zbog ovoga biti primljeno njihovo svjedočenje protiv njih na Sudnjem danu o tome da su im poslanici dostavili Poslanicu njihova Gospodara, a Poslanik će svjedočiti protiv ove zajednice da joj je to dostavio. O ovome je bilo govora kod riječi Uzvišenog u suri "El-Bekara", /2:143/: **"I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu"**, što ne treba dodatno objašnjavati. Allah Uzvišeni kaže:

"Zato, namaz obvaljajte i zekat dajte", tj. primite ovu veliku blagodat, zahvaljujući se na njoj, tako što ćete se odužiti za Allahovo pravo prema vama, izvršavajući ono što vam je učinio obaveznim, a od čega je najvažnije obavljanje namaza i davanje zekata. Allah Uzvišeni kaže: **"...i u Allaha se pouzdajte"**, tj. tražite pomoć od Njega, pribježište i potporu. **"On je Gospodar vaš"**, tj. vaš čuvar i vaš pomagač protiv vaših neprijatelja,

"i to kakav Gospodar i kakav zaštitnik!", tj. divan li je pomagač i zaštitnik od neprijatelja!

Završetak sažetka tumačenja sure

"El-Hadž".

Allahu pripada pohvala i zahvala na svemu što nam je dao.